

SLOVENSKA ŠKOFOVSKA KONFERENCA

KATEHETSKO PASTORALNA ŠOLA

ŠKOFIJA KOPER

Katehetska smer

Martina Naglost

BOG VAS IMA RAD

PASTORALNO SPREMLJANJE V SOCIALNIH IN ZDRAVSTVENIH
USTANOVAH, SKUPNOSTIH TER NA DOMU

Zaključna naloga

VIPAVA, MAREC 2018

Martina Naglost: Pastoralno spremljanje

SLOVENSKA ŠKOFOVSKA KONFERENCA

KATEHETSKO PASTORALNA ŠOLA

ŠKOFIJA KOPER

Katehetska smer

Martina Naglost

BOG VAS IMA RAD

PASTORALNO SPREMLJANJE V SOCIALNIH IN ZDRAVSTVENIH
USTANOVAH, SKUPNOSTIH TER NA DOMU

Zaključna naloga

Mentor: Janez Kržišnik

VIPAVA, MAREC 2018

VSEBINA

UVOD	9
1. VRZITE MREŽO NA DRUGO STRAN.....	11
1.2 KATEGORIALNA PASTORALA	14
1.2.1 Pastoralna gluhih in naglušnih.....	14
1.2.2 Pastoralna vojakov in njihovih družin.....	14
1.2.3 Zaporniška pastoralna	15
1.2.4 Policijska pastoralna	15
1.2.5 Pastoralna izseljencev	15
1.2.6 Pastoralna beguncev	16
1.2.7 Pastoralna zdravja	17
1.2.8 Bolniška pastoralna	17
1.2.9 Pastoralna skrb v domovih za starejše	20
2. ZASNOVA PROSTOVOLJNEGA DELA – ASISTENCE PRI NEDELJSKIH MAŠAH V DOMU STAREJŠIH PRISTAN V VIPAVI	21
3. URESNIČEVANJE NAČRTA DELA ZA IZOBRAŽEVANJE IN DUHOVNO IZGRAJEVANJE PROSTOVOLJCEV, SVOJCEV PREIZKUŠANIH (OSTARELIH, TRAJNO BOLNIH, DOMAČIH, STARŠEV OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI), ZAPOSLENIH V SOCIALNIH IN ZDRAVSTVENIH USTANOVAH IN SKUPNOSTIH	25
4. SREČANJA ZA ODRASLE OB BRUSCOVI KNJIGI 'DUHOVNO SPREMLJANJE BOLNIKOV'	27
4.1 PRIMERI SREČANJ ZA ODRASLE OB BRUSCOVI KNJIGI 'DUHOVNO SPREMLJANJE BOLNIKOV'	30
4.1.1 Prvo srečanje	31
4.1.2 Drugo srečanje.....	35
4.1.3 Tretje srečanje.....	36
5. VERA IN LUČ. PRIMER PASTORALNEGA SPREMLJANJA STARŠEV IN NJIHOVIH OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI – LUČK	41
5.1 O GIBANJU VERA IN LUČ.....	41
5.1.1 Poslanstvo	41
5.1.2 Nastanek.....	41
5.1.3 Navdih: Jezusovo povabilo	42
5.2 VERA IN LUČ V NAŠI DEKANIJI	43

5.3 PREDSTAVITEV VEROUČNE SKUPINE CIRIUS IZ VIPAVE	44
6. OBISKI DUHOVNIKA PRI BOLNIKI IN OSTARELIH NA DOMU	47
POVZETEK.....	48
SKLEP	50
VIRI	52
LITERATURA	53

UVOD

V tej zaključni nalogi želim predstaviti del skrbi za preizkušene, ki jo kot kristjani moremo izkazovati bližnjemu po zgledu Jezusa Kristusa: »Zgled sem vam namreč dal.« (Jn 13,15)

Predstavila bom primere prakse skrbi za preizkušene v naši župniji. Morebiti bo ta zapis pripomogel k oblikovanju kateheze odraslih, ki nudijo duhovno in priložnostno skrb preizkušanim, ter izmenjavi in širjenju podobnih praks v slovenskem prostoru.

V Župniji Vipava sta dve ustanovi, ki skrbita za t. i. preizkušane, in sicer Center starejših Pristan in CIRIUS – Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje otrok s posebnimi potrebami, potem pa so še tu posamezniki, preizkušani na duši in telesu. To so ljudje, ki živijo v domu starejših ali na svojih domovih, njihovi svojci, zaposleni v zdravstvenih in socialnih ustanovah ter prostovoljci, ki spremljajo preizkušane.

Splet naštetega je pripomogel, da sem strnila te izkušnje in potrebe za katehezo odraslih v tej zaključni nalogi. Želim predstaviti, da svojci, zaposleni v zdravstvenih in socialnih ustanovah ter prostovoljci, ki spremljajo preizkušane, zmorejo delo darovajske ljubezni do vseh preizkušanih. Vendar če želimo, da bodo to delo zmogli primerno in z veseljem opravljati (da se tudi z znanjem izognemo izgorelosti in zlorabam), je potrebno, da se jim ponudi in imajo na razpolago vsebine ter dejavnosti, ki jim pomagajo k osebnemu izgrajevanju vere, upanja in ljubezni. »... Vselej bodite vsakomur pripravljene odgovoriti, če vas vpraša za razlog upanja, ki je v vas.« (1 Pt 3,15) Preizkušanim lahko kot kristjani ponudimo duhovno spremstvo, ki je lahko (tako kot vsako služenje) dolgotrajno, boleče, ... in vendar potrebno. Pri tem poslanstvu je zelo pomembna vztrajnost, za kar se je potrebno vračati k izviru – Svetem pismu, molitvi, izobraževanju in izmenjavi izkušenj sodelavcev – ljudi, ki opravljajo podobno delo v perspektivi krščanskega upanja.

»Moji dragi otroci, brez našega trpljenja bi bilo naše delo le socialno delo, zelo dobro in koristno, toda ne delo za Jezusa Kristusa, ne del odrešenja. – Jezus nam je hotel

pomagati tako, da je delil z nami naše življenje, našo osamljenost, našo smrt. – Vse to je vzel nase in nosil skozi najtemnejšo noč. Le tako, da je postal eden izmed nas, nas je odrešil. Dovoljeno nam je, da storimo isto: vsa osamljenost ubogih ljudi, ne le njihovo gmotno uboštvo, ampak tudi njihova duhovna beda, mora biti odrešena in me moramo imeti delež pri tem.«¹

¹Mati Terezija, *Zasebni spisi »svetnice iz Kalkute«*, Družina – Novi svet, Ljubljana 2010, str. 252.

1. VRZITE MREŽO NA DRUGO STRAN

Tedaj jim je rekel: »Vrzite mrežo na desno stran čolna in boste našli.' Vrgli so jo, pa je zaradi obilice rib niso mogli več izvleči.« (Jn 21,6)

Pri tej nalogi me je zanimalo tudi, kako je urejena in organizirana pastoralna skrb za določene skupine občanov na Slovenskem. Zapisi, ki sem jih zasledila, so po mojem mnenju zanimivi. Pomenljivo je, da razen izjem, o pastoralni slepih, slabovidnih, invalidov, duševno bolnih, zasvojenih, njihovih svojcev, spremljevalcev (glej: Zavod Pelikan – Karitas: pomoč zasvojenim osebam in njihovim svojcem; terapevtska komuna »Skupnost Srečanje« in Program Vrtnica – socialna rehabilitacija oseb s težavami z odvisnostjo od alkohola) nisem zasledila uradnih zapisov. Moje mnenje je, da je to eden od pokazateljev, da sta pastoralna skrb in pastoralno spremljanje preizkušanih pri nas prepuščena posameznikom, njihovem prizadevanju in iznajdljivosti. Nikakor ni dovolj povezanosti in izmenjav izkušenj in praks med ljudmi, ki se poklicno ali prostovoljno ali kot svoji srečujejo in skrbijo za duhovno spremljanje ljudi s posebnimi potrebami in omejitvami. Temu sem dodala še kategorialno pastoralo v slovenskem prostoru, ki delno prikazuje izvajano pastoralno skrb, ki jo Cerkev na Slovenskem namenja določenim skupinam – kategorijam ljudi. Iz meni dostopnih podatkov je razvidno, da nisem našla zapisa za s strani cerkve urejene ali bolj povezane pastoralne skrbi za osebe, ki so preizkušane z omejitvami v duševnem in telesnem razvoju. Za to v našem prostoru kontinuirano skrbi Vera in luč, kolikor to kot gibanje zmore. (glej str.40-43) Morebiti bi lahko pastoralno skrb za preizkušane z boleznijo, invalidnostjo, zasvojenostmi organizirali, smotrneje razporedili moči, izmenjali izkušnje, prenesli znanje s pomočjo zgledov in praks, zapisanimi pod kategorialno pastoralo. (glej www.nadskofija-ljubljana.si/pastorala-lj/kategorialna-pastorala/bolniska-pastorala/)

K tem zapisom prilagam kratek pregled o stanju duhovne oskrbe v slovenskih bolnišnicah, ki je bil objavljen na Radiu Ognjišče 9. 2. 2012. Sledi pregled števila domov za starejše in število razpoložljivih mest za bivajoče v njih, v vednost in za orientacijo, »koliko dela je na voljo«.

1.1 PROGRAM VRTNICA – SOCIALNA REHABILITACIJA OSEB S TEŽAVAMI Z ODVISNOSTJO OD ALKOHOLA

Kot primer, kjer ni jasno zabeleženo, ali in kdo nudi pastoralno skrb osebam s težavami z odvisnostjo od alkohola, prilagam še predstavitev Programa Vrtnica. Podobna »vrzel« je tudi v predstavitvi Zavoda Pelikan – Karitas: pomoč zasvojenim osebam in njihovim svojcem ter terapevtske komune »Skupnost srečanje«.

Program VRTNICA – socialna rehabilitacija oseb s težavami z odvisnostjo od alkohola (doslej Program Vrtnica – zdravljenje odvisnosti od alkohola) je del mreže javnih socialnovarstvenih programov, glede na določbe Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010.

Program vključuje nastanitev v stanovanjski skupnosti, socialno rehabilitacijo z oblikami individualnega in skupinskega dela ter delovno terapijo.

KJE SE ODVIJA PROGRAM?

Program se odvija na območju občine Koper, sedež programa pa je v Bertokih, na Markovi 38, 6000 Koper.

Stanovanjska skupnost prve faze se nahaja v bližini Marezig, stanovanjska skupnost druge faze v bližini Bertokov, stanovanjska skupnost tretje faze pa v bližini Kopra. Zunanji člani živijo v Portorožu, Ljubljani oz. Logatcu.

Predstavitev programa

Uporabniki, ki se samostojno in prostovoljno odločijo, da bodo svoje življenje postavili na nove temelje in abstinerjali od alkohola, se vključijo v pripravljeno stanovanjsko skupnost, kjer je večkrat najprej potrebna uvodna faza programa – razstrupitev.

Življenje v stanovanjski skupnosti poteka v skladu s hišnim redom in pravilniki.

Stanovanjski skupnosti vodijo in usmerjajo strokovna delavka in laična terapevta, pri izvajanju pa pomagata tudi javni delavec.

Uporabniki skupaj z laičnim terapevtom vodijo gospodinjstvo, urejajo okolico hiše, pomagajo in izvajajo razna vzdrževalna dela, obdelujejo vrt, skrbijo za domače živali – prašiča, koze, zajce, ...

Časovni okvir zdravljenja

Zdravljenje alkoholikov v Programu Vrtnica traja dve leti. V začetni fazi so se uporabniki dolžni udeleževati vseh aktivnosti programa – to so individualni razgovori, sestanki stanovanjske skupnosti, skupinska srečanja vseh uporabnikov, okupacijska delovna terapija, ... Po približno polletnem obdobju se uporabniki glede na posameznikov napredek premestijo v drugo stanovanjsko skupnost.

Po približno enem letu se preselijo v manjše stanovanjske enote, ki si jih sami organizirajo. Takrat se v program vključujejo kot uporabniki tretje faze.

Na podlagi individualnega življenjskega načrta je vsakemu uporabniku nudena pomoč za prehod v samostojno življenje.

KOMU JE PROGRAM NAMENJEN

Ciljna skupina uporabnikov so alkoholiki v fazi odvisnosti in zdravljeni alkoholiki, ki si želijo s pomočjo programa in vključitve v stanovanjsko skupnost socialno rehabilitacijo in zdravljenje odvisnosti od alkohola.

Prednostna skupina so odvisniki od alkohola, ki so hkrati brezdomci in osebe brez urejenega socialnega statusa, ki nimajo socialne mreže.

(glej: http://www.zavodsamarijan.si/vrtnica/predstavitev_programa/)

<http://pelikan.karitas.si/skupnost-sre269anje.html>)

1.2 KATEGORIALNA PASTORALA

1.2.1 Pastoralna gluhih in naglušnih

Verski center gluhih in naglušnih ima lepo tradicijo. Duhovniki in redovnice so začetniki pouka gluhih in naglušnih ne samo v Sloveniji, ampak tudi drugje po svetu. Pri nas v Sloveniji se je vse skupaj začelo že davnega leta 1845, ko je duhovnik Valentin Stanič ustanovil Zavod za gluhe otroke v Gorici.

Potem so še drugi duhovniki. Dr. Anton Jarc je učil bodoče duhovnike, Janeza Budala, ki je uvedel poklicno izobraževanje gluhe mladine in uredil status učiteljev, Andrej Pavletič je pisal knjige za vzgojo gluhih učiteljev. Pomembno vlogo imajo tudi sestre notrdamke, ki so v Šmihelu pri Novem mestu leta 1886 osnovale šolo za gluhoneme deklice. Ljubljanski Zavod za gluhonemo mladino je zrasel leta 1900. Med največjimi donatorji je bil ribniški župnik in dekan Ignacij Holzapfel. V gluhonemnici sta službovala tudi dva duhovnika kot kateheta, in sicer Viktor Šega (1909–1932) in Alojzij Tome (1936–1945). Po drugi svetovni vojni je bila duhovna oskrba pretrgana vse do leta 1970, ko je gluhe otroke začel zbirati sedaj že pokojni frančiškanski pater Jakob Bijol. On je tudi pobudnik ustanovitve Verskega centra gluhih in naglušnih. Od njegove smrti leta 2001 vodi ta center njegov sobrat pater Bogdan Knavs.

Več informacij je dostopnih pri koordinatortju pastore za gluhe in naglušne v Slovenji, Ediju Strouhalu, in sicer na naslovu: Črna vas 48, 1108 Ljubljana, GSM 031/773 955; e.strouhal@gmail.com; pastorala.gn@gmail.com.

1.2.2 Pastoralna vojakov in njihovih družin

Za izvajanje duhovne oskrbe pripadnikov Slovenske vojske skrbi Vojaški vikariat Slovenije.

Osebjje Vojaškega vikariata je navzoče v vseh trenutkih vojakovega življenja. Sodeluje pri usposabljanjih, na terenskih vajah in tudi pri delu na mednarodnih vajah ter v

operacijah kriznega odzivanja. Vodilo pri delu osebja Vojaškega vikariata je: »Zvest Bogu in domovini.« Iz tega izhaja prizadevanje za zvesto služenje vojaku in širši skupnosti, ki je utemeljeno z lastno izkušnjo duhovnega življenja in vere v Boga. Pripadniki Vojaškega vikariata skrbijo za redno zagotavljanje duhovne oskrbe s svojo navzočnostjo med vojaki, z organiziranjem romanj, srečanj za družine, z delitvijo zakramentov, bogoslužji za domovino, s predavanji in drugimi priložnostnimi akcijami. Redno obiskujejo pripadnike in pripadnice SV v operacijah kriznega odzivanja. Pripadnikom in pripadnicam SV in MO RS ter njihovim družinskim članom, ki ne pripadajo katoliški ali evangeličanski skupnosti, osebje Vojaškega vikariata omogoča srečanja s predstavnikom njihove veroizpovedi.

Več informacij o pastoralni vojakov in njihovih družin je na voljo na spletni strani vojaškega vikariata.

1.2.3 Zaporniška pastorala

Informacije o omenjeni pastoralni so dostopne pri zaporniškem vikarju Robertu Friškovcu: GSM 041/743 286;
robert.friskovec@gov.si; robert.friskovec@guest.arnes.si.

1.2.4 Policijska pastorala

Več informacij o tej pastoralni je na voljo pri policijskem vikarju Janezu Novaku: GSM 051/690 392; janko.novak@rkc.si.

1.2.5 Pastoralna izseljencev

Za pastoralo izseljencev oz. za pomoč slovenskim izseljencem in zdomcem pri gojitvi njihovega slovenstva in katolištva skrbi Rafaelova družba.

Rafaelova družba je povezana z Zvezo slovenskih izseljenskih duhovnikov in pastoralnih sodelavcev v Evropi in z drugimi slovenskimi župnijami in ustanovami po svetu.

Prvi namen družbe je spremljanje in povezovanje vseh slovenskih rojakov po svetu. Skrb zanje obsega versko, narodno, kulturno, prosvetno in socialno področje ter vključuje vse, kar more biti tem ljudem v pomoč.

Rafaelova družba si posebej prizadeva za:

- informiranje in prebujanje ljudi k zavesti o slovenskem izseljenstvu in o potrebni skrbi za duhovni in gmotni napredek izseljenskih skupnosti v domovini;
- povezovanje med domovino in tujino ter Slovencev v tujini med seboj;
- pripravo, pomoč in spodbujanje občasnih in rednih srečanj pastoralnega, kulturno-posvetnega in socialnega značaja;
- študij in strokovni pristop k problematiki ter zbiranju in urejanju arhivskega gradiva;
- posredno delovanje z opozarjanjem na dolžnosti, ki jih imajo državne inštitucije do Slovencev po svetu;
- sodelovanje z drugimi državnimi in civilnimi organizacijami, ki se zavzemajo za razseljene rojake;
- vzdrževanje stikov z zamejskimi Slovenci.

Več informacij o pastoralni izseljencev je na voljo na spletni strani Rafaelove družbe.

1.2.6 Pastoralna beguncev

Jezuitska služba za begunce (Jesuit Refugee Service – JRS) je mednarodna katoliška organizacija, katere poslanstvo je spremljati begunce, jim služiti ter zagovarjati njihove pravice. Ustanovljena je bila v letu 1980, sedaj pa deluje v več kot 70 državah po svetu.

Prednostna naloga Jezuitske službe za begunce je pomoč tistim beguncem, ki jo najbolj potrebujejo. V Sloveniji se je dejavnost Jezuitske službe za begunce začela leta 1999. Dva jezuitska bogoslovca, Peter Rožič in Primož Jakob, sta v azilnem domu v Ljubljani zasnovala prostovoljni projekt s ciljem pomagati otrokom, ki so tam prebivali. Kasneje se je delo tam nadaljevalo in obogatilo z novimi prostovoljci in novimi vsebinami.

Več o delu na področju pastorale beguncev je na voljo pri direktorju p. dr. Robinu Schweigerju DJ, GSM: 031/636 964; robin.schweiger@rkc.si.

1.2.7 Pastoralna zdravja

Delo Cerkve na področju zdravja in zdravstva je odgovor na njeno poslanstvo, ki ima temelje v evangeliju in svoji tradiciji. Danes v svoje delo vključuje vsa sodobna dognanja medicine in antropoloških znanosti.

Sodobna medicina postavlja na prvo mesto zdravje. Obvladovanje in promocija zdravja sta njen temeljni cilj. Pri svojem pastoralnem delu tudi Cerkev sledi temu cilju. Teološki pogled na zdravje se nam odkriva kot nenehen proces na poti odrešenja posameznika.

Cerkev danes pojmuje zdravje kot iskanje fizičnega, psihičnega, socialnega (občestvenega) ter duhovnega ravnovesja in harmonije v človeku. Zdravje ne pomeni samo odsotnosti bolezni, temveč tudi sposobnost človeka, da opravlja od Boga zaupano mu poslanstvo, ne glede na življenjsko obdobje, v katerem se nahaja.

Tako se v praktični teologiji nekdanja pastoralna medicina razširja in dobiva svoje mesto v oznanjevanju, katehezi in diakoniji znotraj vsakega cerkvenega občestva. Ima tudi ekumensko razsežnost. Bolniška pastorala je del pastorale zdravja. (glej: www.nadskofija-ljubljana.si/pastorala-lj/kategorialna-pastorala/bolniska-pastorala/)

Na voljo je tudi Pravilnik o organizaciji in izvajanju verske duhovne oskrbe v bolnišnicah in pri drugih izvajalcih zdravstvenih storitev. Več informacij o bolniški pastoralni je na voljo pri njenih nosilcih.

1.2.8 Bolniška pastorala

Bolniško župnijo v Ljubljani je leta 1985 ustanovil ljubljanski nadškof in metropolit Alojzij Šuštar. V odloku o imenovanju je bolniškemu župniku Miru Šlibarju priporočil tudi sodelovanje z drugimi duhovniki v Sloveniji, ki delujejo v bolnišnicah. Od leta 1998, ko je bil za narodnega voditelja pastorale zdravja pri Slovenski škofovski konferenci imenovan dr. Jože Štupnikar in ko je bil kasneje ustanovljen Medškofijski

odbor za pastoralo zdravja, se je dejavnost povezovanja bolniških duhovnikov nadaljevala in razvijala v povezanosti in sodelovanju z omenjeno ustanovo. V Sloveniji je 27 bolnišnic. Bolnike, svojce in zdravstvene delavce spremlja več kot 30 duhovnikov. Kapele oz. bogoslužni prostori so urejeni v 22 bolnišnicah, kjer maše potekajo po dogovorjenih urnikih.

Duhovno oskrbo v slovenskih bolnišnicah nudi 36 bolniških duhovnikov.

Že pokojni narodni voditelj za pastoralo zdravja pri Slovenski škofovski konferenci dr. Jože Štupnikar je skupaj z bolniškima duhovnikoma Mirom Šlibarjem in Andrejem Urbanclom predstavil papeževo poslanico z naslovom *Vstani in pojdi! Tvoja vera te je rešila*.

»Vsakoletna poslanica papeža skuša pod določenim vidikom pokazati na možnosti in iskanja načinov približevanja čim bolj učinkovitim načinom skrbi in pomoči,« je dejal Štupnikar, ki je dodal, da je potrebno bolnikom tudi v luči papeževe poslanice omogočiti možnost prejemanja zakramentov. »To posebej naroča bolniškim duhovnikom, ki morajo biti 'služabniki bolnikov', kot jih imenuje. Bolnike bodri, naj iščejo v bolezni duhovno moč. Zdravstvenim delavcem se zahvaljuje še posebej, kar poleg strokovnega dela storijo še humanega in človekoljubnega za bolnika,« je poslanico povzel Štupnikar.

Bolniški duhovnik iz ljubljanske metropolije Miro Šlibar in bolniški duhovnik iz mariborske metropolije Andrej Urbancl pa sta predstavila pastoralne izkušnje oz. duhovno pomoč v času bolezni, posebej pod vidikom pomena zakramentov spovedi in bolniškega maziljenja.

V Nadškofiji Ljubljana je skupaj s koprsko škofijo 16 bolnišnic s približno 4 tisoč posteljami. V mariborski nadškofiji, ki vključuje še škofiji Celje in Mursko Soboto, pa je 11 bolnišnic, ki imajo skupaj okoli 3.700 bolniških postelj, je dejal Šlibar. »Tako je v slovenskih bolnišnicah na zdravljenju približno 7.700 bolnikov. V Sloveniji nas je približno 36 duhovnikov, ki duhovno spremljamo bolnike v bolnišnicah, od tega 24 v Metropoliji Ljubljana in 12 v mariborski metropoliji,« je povedal Šlibar in dodal, da so v 22 bolnišnicah tudi kapele, v katerih so maše po urniku. Urnik je odvisen od velikosti bolnišnice in možnosti obiska.

Po besedah bolniškega kurata iz celjske škofije Andreja Urbancla v bolnišnicah

duhovnik bolnike obiskuje, se z njimi pogovarja in jim omogoči prejem zakramentov. »Bolniki lahko duhovnika pokličejo tudi sami. Če tega ne zmorejo, ga pokličejo njihovi svojci ali bolnišnično osebje. Tako se morejo bolniki v vsaki bolnišnici srečati z duhovnikom in se z njim pogovoriti, se udeležiti svete maše in prejeti zakramente,« je pojasnil Urbancl. (Radio Ognjišče, 9. 2. 2012)

Medškofijski odbor za pastoralo zdravja

msgr. Miro Šlibar, odgovorni za pastoralo bolnih pri Slovenski škofovski konferenci

Ul. Emila Adamiča 60, 1356 Dobrova

V koprski škofiji se nahajajo štiri bolnišnice. Pastoralna skrb v njih je zaupana župnikom župnij, kjer se taka ustanova nahaja. Po podatkih Vikariata za pastoralo koprške škofije z dne 10. 2. 2018 je v bolnišnici v Idriji na razpolago za pastoralno oskrbo g. Jože Pega, v Izoli je odgovoren župnik Janez Kobal, pastoralno oskrbo pa običajno nudi g. Ciril Bajt, medtem ko je v sežanski bolnici g. Sandi Skapin. V bolnišnici v Šempetru je za pastoralno skrb na voljo g. Janez Kavčič in v postojnski porodnišnici g. Jožef Koren. Postojnska zdravstvena ustanova je ena od štirih bolnišnic v Sloveniji, ki še nimajo urejene kapele. Pastoralna skrb ni le pastoralno spremljanje bolnikov, njihovih svojcev, bližnjih in zaposlenih v zdravstvenih ustanovah, pač pa je tudi pripravljenost duhovnika, ki je to nalogo sprejel, da se odzove in udejanji (telefonski) klic, ko nekdo želi pogovor z duhovnikom ali prejem zakramentov. V bolnišnicah, kjer so urejene kapele, je običajno enkrat na teden ali mesec sv. maša po določenem urniku. Pri vabljenju in pomoči bolnikom, da pridejo k maši v bolniško kapelo, so v nekaterih župnijah, kjer se bolnišnice nahajajo, v pomoč prostovoljci. Na podlagi dosegljivih podatkov menim, da bi bilo potrebno pogumneje nadgraditi pastoralno skrb v zdravstvenih ustanovah z uvajanjem duhovnega spremstva bolnikov, njihovih svojcev, bližnjih in zaposlenih v zdravstvenih ustanovah. Da so potrebni izobraževanje, duhovno izgrajevanje, izmenjava in poenotenje praks, kaže tudi velik odziv izrednih delivcev obhajila iz koprške škofije, 3. 2. 2018, v Škofijski gimnaziji v Vipavi. Takrat je g. škof dr. Marjan Turnšek nagovoril prisotne o pomenu evharistije, g. Miro Šlibar pa o obhajanju bolnih in ostarelih. Udeleženci so soglasno predlagali, da naj bodo podobna srečanja enkrat letno.

1.2.9 Pastoralna skrb v domovih za starejše

Po meni dostopnih podatkih je www.zdus-zveza.si – domovi za starejše v rubriki koristne informacije 19. 3. 2015 objavila sledeče: V Sloveniji je na 114 lokacijah 94 domov za starejše, v njih pa je na voljo 18.525 mest. Večina mest je v javnih domovih, 4.490 pa jih je na voljo tudi pri 39 zasebnih izvajalcih s koncesijo. Poleg teh ponujata dodatnih 161 mest še dva izvajalca, ki sta pridobila dovoljenje za delo.

Po podatkih ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti lahko domovi za starejše občane po Sloveniji sprejmejo skupaj nekaj več kot 18.600 ljudi. (glej: 12. 12. 2017, 10:44 – MMC RTV SLO, prispevek Roka Kužela) Evidentiranih prošenj za sprejem v dom je več kot 19 tisoč, takoj bi v dom odšlo skoraj sedem tisoč ljudi. »Gradnje novih domov v prihodnjih letih ni pričakovati, ker v našem proračunu sredstva za to niso zagotovljena,« pravi Tomaž Čebulj, vodja Sektorja za upravljanje izvajalskih organizacij na Direktoratu za socialne zadeve. Celo več, čeprav naj bi domovi v skladu z 10 let starim pravilnikom do leta 2021 poznali le še eno- in dvoposteljne sobe, se zdi ta cilj v tem trenutku povsem nerealen. Več kot tisoč tri- in več posteljnih sob je namreč mogoče najti v domovih. (glej: 12. 12. 2017, 10:44 – MMC RTV SLO, prispevek Roka Kužela)

Povzamemo lahko, da se v dveh letih niti kapacitete niti kakovost bivanja v domovih za starejše občane skorajda niso spremenili oz. povečali. Število prosilcev oz. vloženih prošenj, ki bi tovrstno bivanje in pomoč potrebovali, se giblje okrog številke sedem tisoč.

O tem, kako je z duhovno oskrbo bivaajočih v domovih za starejše, nimam celovitih podatkov. Iz poizvedovanj je ta oskrba prepuščena župnikom na področju župnije, kjer se taka ustanova nahaja. Tudi glede kateheze odraslih za spremljevalce (prostovoljcev, zaposlene v zdravstvenih in socialnih ustanovah, svojce), ki nudijo duhovno in priložnostno skrb preizkušanim, ter izmenjavi in širjenju podobnih praks v slovenskem prostoru nimam podatkov, razen za skupino, ki sem jo predstavila in se enkrat mesečno srečuje v Vrhpolju. (glej str. 21 do 39)

2. ZASNOVA PROSTOVOLJNEGA DELA – ASISTENCE PRI NEDELJSKIH MAŠAH V DOMU STAREJŠIH PRISTAN V VIPAVI

V Župniji Vipava so nam bili ob odprtju doma starejših pred osmimi leti na poseben način zaupani bivajoči v tem domu: duhovniki ter ostali ostareli in bolni. Na prošnjo takrat živelih duhovnikov v Pristanu smo se v župniji odzvali in po svojih močeh in znanju pomagali pri pripravi in poteku nedeljske sv. maše. V začetku leta 2010 me je takratni župnik g. msgr. Franc Pivk seznanil s potrebo pastoralne oskrbe v na novo odprtem Domu starejših Pristan v Vipavi. Nagovoril in povabil me je k delu z besedami: »Kar bo potrebno, storite.« V prvih mesecih je prostovoljno delo pomenilo predvsem fizično spremljanje stanovalcev doma iz njihovih sob v prostor, kjer se je obhajala sv. maša. Prisostvovali smo bogoslužju skupaj z njimi. Malo smo poklepetali in jih pospremili nazaj v sobo ali jedilnico.

S hvaležnostjo za zaupano nalogo se spominjam vseh: g. Jožka Kraglja, g. Janeza Lapajnet, g. Efrema Mozetiča, g. Alojza Muniha, g. Branka Rudeža, g. Bogomirja Žaklja in »duše« duhovniške skupnosti v Pristanu, g. Martina Pavlina.

Vsi duhovniki so se zavedali pomena svoje prisotnosti v domu, kjer so bili med laiki s podobnimi omejitvami in težo starosti. Vsak na sebi lasten način je pričeval v skupnosti kot duhovnik in sotrpin. Bili so za vzgled tankočutnega, vedrega duhovnega spremljevalca vsem, tako bivajočim v Pristanu, njihovim svojcem, zaposlenim in obiskovalcem. Niso se odtegovali srečanjem in oznanjevanju Evangelija. Razumeli so, kar so delali, ravnali so se po tem, kar so opravljali in živeli po skrivnosti Kristusovega križa. Vsi so – dokler so jim dovoljevale moči – vsak dan somaševali. Štirje duhovniki so požrtvovalno do konca svojega življenja spovedovali, maševali ob nedeljah, pridigali in oblikovali maše – s prošnjami, pesmimi, priložnostnimi molitvami in posebnimi obredi v cerkvenem letu. Prinašali so vero vsem, ki so dvomili, upanje obupanim, ljubezen ravnodušnim, odpuščanje vsem, ki so grešili, in veselje nesrečnim.

Prostovoljno pomoč smo zasnovali glede na bioritem in urnik bivajočih v Pristanu. Pri čemer smo sodelovali skupaj s takrat živečimi duhovniki v Domu starejših Pristan, vodstvom Pristana in prostovoljkami. V osnovi je glavno »delo« prostovoljk asistenca pri mašah. To so asistencije pri najprej nedeljskih mašah, ki so sedaj iz določenih razlogov postale asistencije pri mašah, ki jih obhajamo ob sobotah popoldne kot nedeljske maše, in se pričnejo ob 16. uri. Ta asistenca pomeni, da gremo v paru 45 minut pred pričetkom sv. maše vsakokrat od sobe do sobe in povabimo stanovalce k maši, jim obrazložimo, da je sobota in čas za mašo. Kdor želi ali potrebuje pomoč pri vožnji z vozičkom ali oporo pri hoji, mu pomagamo do prostora, ki je določen za obhajanje sv. maše. Opis in obseg dela se v bistvu v osmih letih od začetka do danes nista spremenila. Pri opisanem delu sodeluje 54 prostovoljk, ki so zaradi smotrnejše porazdelitve časa in moči razporejene po dve v pet skupin, po vrstnem redu sobot v mesecu. Tako pridejo na vrsto dva- do trikrat v letu. Po podobnem razporedu so razporejeni štirje ministranti (po eden na dan maše) in štirje delivci obhajil (po eden na dan maše). Delivci obhajil gredo pred mašo po sobah in povprašajo nepokretne, če želijo prejeti obhajilo in jim ga glede na privolitev prinesejo v sobo.

Prostovoljci sodelujemo pri sv. maši z branjem beril, prošenj, petjem, k sodelovanju vzpodbujamo tudi stanovalce doma. Po maši odpeljemo stanovalce nazaj do njihovih sob ali v jedilnico. Za en opisan obisk prostovoljec nameni približno uro in pol do dve uri časa.

Sčasoma so prostovoljke in delivci obhajil spoznali prostor Pristana, bivajoče v njem, njihove svojce in osebje doma. S tem smo postali bolj samozavestni, sočutni in pomoč opravljamo pogumno, s potrebno vztrajnostjo in veseljem.

Narava domov za starejše je taka, da se v njih s smrtjo srečujejo dnevno. Zato je potrebno, da so prostovoljci o tem seznanjeni, prilagodljivi in sprejemajo življenje in spremembe v domu kot naravno danost. Vsled temu s še večjim zaupanjem molimo drug za drugega in za umirajoče. »... in molite drug za drugega, da boste ozdravljeni (zveličani). Veliko moč ima molitev pravičnega.« (Jak 5,16) Ena od prošenj pri sv. maši v Pristanu se vedno glasi: *Gospod, prosimo te za osebje in vodstvo v tem centru, pa tudi za vse bolne in umirajoče v njem.* Slednjo so oblikovali duhovniki ob prvih mašah, ki so jih obhajali v Pristanu.

Prilagam primer dejavnosti, ki so oz. bodo potekale v Domu starejših Pristan v obdobju 2017/18:

- sreda, 6. 12. 2017: obisk sv. Miklavža ob 16. uri; s priložnostno igrico v sodelovanju Društva Razmetano podstrešje;
- ponedeljek, 18. 2. 2017: prilika za sv. spoved in pogovor z duhovnikom (asistenca treh prostovoljk);
- sveti večer, 24. 12. 2017, ob 16. uri: polnočnica z lučkami; pri maši sodeluje pevski zbor Štirje letni časi. Po maši sledi druženje ostarelih in bolnih s prostovoljkami/ci;
- sobota, 30. 12. 2017: pri maši sodelujejo koledniki Trikraljevske akcije iz vipavske župnije;
- nedelja, 10. 2. 2018: god Lurške Matere Božje, ob 16. uri v Pristanu mašuje s priložnostnim nagovorom *doc. dr. Andrej Šegula*. K maši so povabljeni prostovoljci in pevci, ki sodelujejo in pomagajo (asistenca) pri pripravi maše in spremljanju do pogovora z duhovnikom oz. spovedi. (Po maši ob 17.30 je v Župnijskem domu Vipava nadaljevanje srečanja vseh spremljevalcev in drugih ob predavanju *doc. dr. Andreja Šegule* z naslovom Smisel trpljenja in izmenjavi izkušenj.);
- četrtek, 5. 4. 2018: ura češčenja pred Najsvetejšim s premišljevanjem o trpljenju v Župnijski cerkvi sv. Štefana v Vipavi, nosilec molitve je Skupina za duhovno spremljanje preizkušanih;
- pred veliko nočjo (1. 4. 2018): prilika za spoved s prejemom sv. maziljenja (datum po dogovoru z duhovnikom);
- sobota, 16. 6. 2018: romanje na Brezje;
- sreda, 15. 8. 2018: izdelovanje in blagoslov šopkov cvetja.

Sodelovanje prostovoljcev:

- Duhovniki vipavske dekanije po razporedu oz. dogovoru skrbijo za vodenje somaševanja pri nedeljskih (*te maše se darujejo ob sobotah ob 16. uri kot nedeljske maše) in delavniških mašah v Pristanu v Vipavi. Koordinator je g. Janez Kržišnik;

- V primeru, da želi stanovalec doma kakršnokoli duhovno oskrbo ali prejem zakramentov (sv. spoved, obhajilo, bolniško maziljenje), sta na voljo dva zunanja duhovnika, in sicer g. Janez Kržišnik (041 766 845) in g. Lojze Furlan (041 713 879);
 - Prostovoljke in prostovoljci (54 oseb), ki nudijo pomoč ob sobotah pri (*nedeljskih) mašah v Pristanu, enkrat na leto (v februarju) dobijo razpored za sodelovanje;
 - Za delitev obhajila v Pristanu (tudi po sobah) so določeni štirje izredni delivci obhajila. Po dogovorjenem razporedu se zvrstijo na določene sobote v mesecu, ko je v domu sv. maša;
 - Strežniki (4 dijaki) so tudi razporejeni po dogovorjenem razporedu;
 - Vsako tretjo soboto v mesecu pri maši sodelujejo pevke z Gradišča.
- (Po dogovoru s petjem spremljajo in obogatijo maše tudi drugi pevski zbori in glasbene skupine. Vedno pa so dobrodošli novi prostovoljci in prostovoljke. Prijavijo se lahko koordinatoriki.)

Naše delo je majhno, a je potrebno. Je nekaj konkretnega, kar lahko naredi vsak, kjerkoli živi in dela. Ni potrebno iskati domov za ostarele, da bi se nas dotaknila trpljenje in revščina osamljenosti. V vsaki družini, v vsakem sosedstvu, v vsaki župniji je vedno nekdo, ki trpi. Trpljenje je treba nositi in preide; ima svoj konec. Vsem želim, da bi v trpečih videli Kristusa, ki trpi, in imeli Božjo pomoč, da bi to trpljenje pomagali nositi, kot želi Bog, ne mi.

3. URESNIČEVANJE NAČRTA DELA ZA IZOBRAŽEVANJE IN DUHOVNO IZGRAJEVANJE PROSTOVOLJCEV, SVOJCEV PREIZKUŠANIH (OSTARELIH, TRAJNO BOLNIH, DOMAČIH, STARŠEV OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI), ZAPOSLENIH V SOCIALNIH IN ZDRAVSTVENIH USTANOVAH IN SKUPNOSTIH

V teh letih se je pokazala potreba po duhovnem in strokovnem izgrajevanju prostovoljcev – spremljevalcev, ki sodelujejo pri nedeljskih mašah v Pristanu. Pri snovanju načrta dela za izobraževanje in duhovno izgrajevanje prostovoljcev so se pokazale podobne potrebe tudi za svojce ostarelih ali trajno bolnih, domače, zaposlene, bodisi v socialnih ali zdravstvenih ustanovah kot tudi starše otrok s posebnimi potrebami. Tako smo ob rednih letnih in priložnostnih srečanjih ter delu izoblikovali predlog, ki se je v praksi izrazil tudi v Skupini za duhovno spremljanje bolnikov.

V Dekaniji Vipava smo pričeli s srečanji Skupine za pastoralno spremljanje bolnih septembra 2014. Podobna srečanja, a drugače poimenovana, potekajo tudi drugod po Sloveniji. Srečanja v Vrhpolju imajo medžupnijski značaj. Vrstijo se vsak tretji četrtek v mesecu v župnišču v Vrhpolju, in sicer takoj po večerni maši. Trajajo dve šolski uri. Duhovni voditelj srečanj je g. Janez Kržišnik (župnik v Vrhpolju, ki je bil vrsto let bolniški duhovnik v Splošni bolnišnici Šempeter pri Gorici). Srečanj se udeležuje do dvajset žensk, ki so bodisi zaposlene v zdravstvenih ali socialnih ustanovah, prostovoljke (v Domu starejših Pristan v Vipavi) ali pa skrbijo za ostarele oz. bolne ali invalidne svojce doma.

Namen srečanj: *»Da bi znali in zmogli osebam, ki jih srečujemo pri izvajanju pastoralne dejavnosti v socialnih oz. zdravstvenih ustanovah ali na njihovem domu, ponuditi in pokazati poleg človeške topline način, kako naj najdejo v sebi moč vere in smisel v izkušnji, ki jo doživljajo, in jih pripeljati do izbire upanja, ki ne razočara.«* (Brusco 2014, 9)

V skupini naj bi udeleženci krepili in oblikovali duhovno držo, molili drug za drugega in za preizkušane, da bi zmogli biti z njimi v iskreni krščanski ljubezni in dejavni bližini.

Načrt dela za leto 2017/18:

- Vsak tretji četrtek v mesecu nadaljujemo delo po literaturi A. Brusca (od 20. poglavja do konca »učbenika«);
- Predavanje in nagovor doc. dr. Andreja Šegule ob dnevu Lurške Matere Božje, 11. 2. 2018;
- V juniju 2018 je načrtovano zaključno romanje;
- Predavanje ge. Alojzije Fink, dipl. med. sestre, spec. patr. zdr. nege.: Komunikacija s starostnikom.

V nadaljevanju bom predstavila primere za vpogled v vsebino srečanj, način in namen duhovnega izgrajevanja in strokovnega izpopolnjevanja odraslih v skupini.

4. SREČANJA ZA ODRASLE OB BRUSCOVI KNJIGI 'DUHOVNO SPREMLJANJE BOLNIKOV'²

Preden navedem nekaj primerov, bom na kratko povzela vsebino omenjene knjige – učbenika.

Knjiga Angela Brusca je izšla kot samostojna enota. Tako je dostopna širšemu krogu bralcev in jo lahko bere vsak, ki se želi dodatno poglobiti oz. pripraviti za bolj krščansko spremljanje preizkušanih sester in bratov. Avtor knjige je kamilijanski redovnik, učitelj pastoralne psihologije na Mednarodnem inštitutu za pastoralno teologijo zdravlja »Camillianum« v Rimu. Vodi kamilijanski izobraževalni center (Centro Camilliano di Formazione) v Veroni. Knjiga je napisana v »pogovornem« slogu. Vsebuje pogovore – dialoge med duhovnimi spremljevalci in bolniki. To so sporočila, ki se dotaknejo vsakega, ki jih poslušša ali bere. V knjigi je 27 poglavji.

Najprej je predstavljen pojem pastoralno spremljanje, katerega zgled je Jezus Božji Samarijan. Nato so predstavljeni kraji srečevanja z bolnikom: bolnišnica, dom starejših, domača hiša. Kdo je bolnik, ki mu želimo ponuditi pomoč v obliki pastoralnega spremljanja. Predmet nege je oseba, ne samo trpljenje. Spremljati je potrebno vsa čustva: strah, molk, nemir, upanje, ... Ko spremljevalec resnično poslušša človeka, srečanju z bolnikovo osebnostjo trpljenje ni več ovira. Ob pozornem poslušanju s srcem lahko postane trpljenje napolnjeno s smislom. Tedaj se trpljenje spremeni v priložnost za človeško in duhovno rast trpečega in spremljevalca. Nadalje knjiga govori o pomenu poznavanja bolnikove družine. To je kompleksen in razčlenjen svet, organizem. V družini se pri krizi, ki jo poglobi bolezen, trpljenje, pogosto razkrijejo zelo negativna čustva. Spremljevalec se mora izogibati že pripravljenih »krščanskih« odgovorov. Spremljevalec mora poznati samega sebe v celoti. Za druge, za svet mora spremljevalec zediniti svoje bivanje, svoje bitje in izbrati oz. se sprejeti ter stopiti na osebno pot. Povprašati in sprejeti mora povratno informacijo. Spremljevalec mora biti dovolj močan, da se ne bo umikal ranam, izkušnjam bolečine. Te ob spremljanju gotovo pridejo, vendar moč ranljivosti je v tem, da jo lahko darujemo v dobro bližnjega. Sledi

²Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*. 2014. Celjska Mohorjeva družba, Celje–Ljubljana.

načrt za začetek skupne poti z bolnikom z Božjo pomočjo. Avtor predstavi pomen komunikacije. Pomen graditve mostov. Med tem, kar mislim, tem, kar hočem povedati, tem, kar mislim, da bom povedal, tem, kar povem, tem, kar mislim, da poslušam, in tem, kar poslušam ... je vsaj šest razlik! (Brusco 2014, 89) Odnos biti z – biti za: v celotnem življenju ni pomembnejše stvari od te, da se skloniš z namenom, da bi se te nekdo oklenil okrog vratu in vstal. (prav tam, 101) Pri tem je potrebno ustvariti v svojem srcu prostor za drugega. To srce je potrebno darovati za drugega; imeti in darovati srce, ki poslušaa, ki nikoli ne laže. Sledi poglavje o empatiji, ki je nazorno predstavljeno v nadaljevanju besedila. Do drugega (preizkušane) je potrebno imeti spoštljiv odnos, priznati njegovo dostojanstvo. Potrebna lastnost spremljevalca je, da je pristen. Od pastoralnega spremljevalca se zahteva, da je usposobljen, vendar ne more biti usposobljen za vsa dela. Naj bo resnicoljuben in nikakor manipulator. Naj preizkušanemu omogoči rast, pot k Bogu. Bogočloveškost: spremljevalec naj poizkuša poiskati v preizkušanem sveto. Govorimo o pastoralni diagnozi. (prav tam, 176) Izdelava pastoralne diagnoze olajša možnost pastoralnemu delavcu, da v luči vere doume človeško izkušnjo. Da se postavi v dani situaciji na Božje gledišče, Božji zorni kot. Da v srcu premišljuje v luči Božje besede in na nov način pogleda na izkušnjo.

Knjiga nas seznani s tehnikami komunikacije, ki jih uporabljamo, ko je komuniciranje težavno, ko so potrebni samodisciplina, trud in vztrajnost. Spoznamo obrambne mehanizme, njih pomen: »Moram počakati, da me duša dohiti.« V odnosu, procesu spremljanja so prisotni in potrebni postanki. Takrat prevetrimo stanje, napačne korake, sadove, nato nadaljujemo. V drugi fazi pastoralnega spremljanja (prav tam, 216) avtor predstavi pristope, ki pomagajo k spremembam. Seznanimo se o pomenu in moči razvite empatije, ki omogoča, da se ne vrtimo okrog problema, ampak ga učinkovito rešimo. To dosežemo le z obojestranskim zaupanjem. Za slednje pa sta potrebna čas in pripravljenost na spremembo. Asertivnost je vedenje, ki temelji na spoštovanju samega sebe in bližnjega. Ima ga tisti, ki hoče uveljaviti svoje pravice do izražanja lastnih mnenj, občutkov in želja, ko meni, da je za to primeren trenutek. To izrazi na jasen, iskren, neposreden in spoštljiv način, ne da bi kršil pravice svojega sogovornika. Spremljevalec mora biti pripravljen pomagati preizkušanemu k spoznanju, da mora le-ta sam prevzeti odgovornost za svoje odločitve. Neizogibno se pastoralni spremljevalec sreča z vprašanjem o smislu trpljenja. O njem naj spremljevalec premišljuje, išče

odgovore in spoznava pot, ki skupaj z Bogom bolečino prečka. Trpljenje je nezaželeni obiskovalec. (prav tam, 239) Kakšna je krščanska perspektiva v izkušnji trpljenja? Mi ne vemo tega, kar trpljenje je. Tu so potrebni poslušanje, tišina, umetnost tolaženje in empatija ter molitev skupnosti kristjanov. Samopreseganje se lahko uresniči na različnih ravneh. Ko pa gre za samopreseganje na verski ravni, more bolnik z Jezusovo pomočjo priložiti svoje trpljenje Kristusovemu trpljenju v dobro za druge. Tedaj se negativna, boleča resničnost spremeni v darovanjsko ljubezen. To je ideal, a smer je jasna, vrata pa ozka, a odprta. Človek je krhek in v takih trenutkih preizkušani težko moli. Molitev ni samo naloga skupnosti kristjanov, ampak nam je zaupana njena moč, da z njo podpiramo preizkušane, da ne omahnejo na taki poti k Bogu. Ljudje smo tako ustvarjeni, umremo. Poglavlje z naslovom Hoditi z umirajočimi (prav tam, 268) nas vodi skupaj z umirajočim po zadnjem delu tuzemske poti. Smrt se dotakne svojcev, zaposlenih, spremljevalcev, ... najprej s posebnim strahom, ki mu večkrat sledi izmikanje (krinke in obredi; zdravstveno osebje se zateče k tehniki, pastoralni spremljevalci k molitvi in podeljevanju zakramentov). Umirajočemu moramo dopustiti, da izrazi svoja čustva. Spremljevalec, ki želi dostojno spremljati umirajočega, naj se potrudi postaviti si ogledalo, razčistiti svoj odnos do svojega umiranja in smrti ter smrt sprejeti kot novo rojstvo, kot prehod k Bogu in to prenesti taktno do umirajočega. Pot umiranja je lahko dolga ali kratka. Pomembno je, da se srečamo z umirajočim kot osebo tam, kjer je. Svojci ostanejo po smrti z določeno praznino v sebi. Potrebno jih je sočutno spremljati, tolažiti in jim dati čas in možnost za žalovanje. Žalovanje ima nivoje, ki si sledijo in na katere moramo biti pozorni, ko/če moremo spremljati žalujočega. (prav tam, 283) Vsekakor je za verne tudi najmočnejša odsotnost v bistvu najmočnejša prisotnost (okrog daritvenega oltarja pri evharistiji). Vsako spremljanje ima svoj konec. Tudi pastoralno. Zaključna poglavja v knjigi so namenjena takim situacijam, da bi se v življenju naučili, da mi (za)pustimo druge in drugi (za)pustijo nas. Naučiti se moramo puščati, pustiti, da odide, kar ljubimo ... Izguba je cena in priložnost hkrati. Priložnost za neminljivo. Poglavlje Sinteza pastoralnega spremljanja govori o težavah moralnega značaja. Seznan nas, kako pomagati osebi varovati življenje in človeško življenje v svetu. To ne gre po načelu dovoljeno-prepovedano, ampak po evangeljskih vrednotah. Gre za razsvetlitev. Predstavi današnje moralne probleme in proces etičnega svetovanja. Namen etičnega spremljanja ima vzgojni značaj. Med opravljanjem etičnega spremljanja ne ponudimo samo odgovorov na vprašanja osebe.

Spremljevalec naj bi pri etičnem spremljanju osebo pripeljal do tega, da se bo zmoгла na moralno pravičen način soočiti se z drugimi konfliktnimi situacijami, ki jih bo doživela v življenju, pri čemer bo lastno izkušnjo spremenila v moralno. Izkušnja postane moralna takrat, ko se oseba s svojo vestjo odgovorno odzove na situacijo, na katero mora odgovoriti. Pastoralni svetovalec naj bi odtrgal osebo od njene sebičnosti, domišljavosti, da bi ji odprl poti pristne ljubezni. Gre za postavitev v službo življenja. Življenje je proces rasti, a je tudi minljivo ... Zakoni, ki jih prikažemo na primeren način, postanejo tedaj izziv za vest, ki se mora prilagajati resnični ljubezni. Spremljevalec sooči osebo z neprijetnimi stvarmi, ne da bi osebo sodil, ne da bi se odločal namesto nje, ne manipulira z njeno moralno odgovornostjo. Tudi ne sprejema odločitev namesto nje same. (prav tam, 326)

Knjiga zaključuje z mislijo, da je najpomembnejši cilj pastoralnega spremljanja – tako s krščanskega kot s človeškega vidika – pomagati osebi, da bi se rešila težkih bremen. Oseba, ki je našla notranji mir in vedrino duha, je tako bolj pripravljena na soočenje z izzivi, ki so povezani z njeno pripadnostjo družbi in kulturi, v kateri živimo.

Poslanstvo pastoralnih spremljevalcev je prizadevanje, je poklic k spreminjanju kulture, ki smo mu priča z namenom, da naredimo to družbo bolj človeško in bolj odprto za vrednote evangelija. (prav tam, 329)

4.1 PRIMERI SREČANJ ZA ODRASLE OB BRUSCOVI KNJIGI 'DUHOVNO SPREMLJANJE BOLNIKOV'

Vsi primeri izhajajo iz osebne izkušnje posameznika oz. udeleženca srečanja. Voditelj naj najprej sam prebere omenjeno knjigo. Potem naj v molitvi, premišljevanju in osebni opredelitvi do aktualnih vprašanj oblikuje lastno stališče, da bo udeležencem lahko pomagal na poti k oblikovanju in ozaveščanju njim lastnih stališč in sprejetju odgovornih odločitev. Nato naj voditelj in udeleženci na srečanju skupaj poiščejo in izrazijo drug drugemu svojo lastno izkušnjo spremljanja ali zavračanja ljudi, ki so v stiski, ljudi, ki trpijo. Voditelj naj udeležence na različne načine povabi in izzove, da bodo osebne izkušnje res zaznali in o njih spregovorili, jih zaupali drug drugemu. Sledi

naj bistvena razlaga duhovnosti, ki je običajno temeljito podana že v omenjenem učbeniku. Na koncu naj vsi skupaj, če je možno, oblikujejo potencialne smernice, ki jih (vsak po svojih možnostih in močeh) udejanjijo ter dejavno posredujejo v svojem okolju (družini, službi, župniji, ...) in širšem socialnem okolju. Priporočam, da študij in delo po omenjenem učbeniku sledi zaporedoma poglavjem, kot so razporejena v knjigi. Če se bo skupina srečevala enkrat mesečno, bo v treh letih obdelala celotno teoretično snov, ki jo potem lahko udeleženci sproti udejanjajo v praksi. Predstavitev posameznih poglavji lahko pripravijo in predstavijo udeleženci srečanj. Ni nujno, da temo predstavi vedno duhovni voditelj.

4.1.1 Prvo srečanje

Cilji: 1. Spoznati, kaj razumemo pod pastoralnim spremljanjem. Kje so kraji srečevanja s preizkušanimi? 2. Kako pomagamo najti pot, biti luč (opora) v temi nekemu, ki trpi stisko? 3. Ali sem zmožen poslušati drugega in intuitivno začutiti duhovno potrebo bolnih? Ali sem sposoben delati v skupini in se izobraževati (formalno in neformalno)?

Metoda dela:

- Predstavitev teme I. in II. poglavja³: *Po sledih Jezusa, Božjega Samarjana – pastoralno spremljanje; Kraji srečevanja z bolniki – kompleksni svet zdravja*;
- Pogovor, osebno delo in delo v skupini;
- Izmenjava mnenj, izkušenj, vprašanj, pričevanj.

Pripomočki: SP, učbenik DSB: Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*;

Ureditev prostora: prostor naj bo razsvetljen, da se lahko bere, mize postavljene tako, da lahko udeleženci sedijo v krogu ali polkrogu in se med seboj vidijo (očesni stik).

Predviden čas srečanja: 60–90 minut.

³Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*. 2014. Celjska Mohorjeva družba, Celje–Ljubljana, str. 11–31.

POTEK SREČANJA:

- Branje iz naključno izbranega svetopisemskega odlomka, premišljevanje v nekaj trenutkih tišine: Kaj mi Bog govori? Kaj mi hoče povedati v prebranem odlomku SP?

- Vstopno mesto

Po uvodnem pozdravu in molitvi – branju odlomka SP (in kratkem premišljevanju) voditelj predstavi sklop srečanj, na katerih se bodo udeleženci pogovarjali o pomenu spremljanja preizkušanih in njihovih spremljevalcev. Bodisi, da so to svojci, zaposleni v zdravstvenih ali socialnih ustanovah ali prostovoljci, ki so se odločili stopiti na to pot. Izgrajevanje, duhovno podporo, izobraževanje, molitev in zgled potrebujemo vsi omenjeni.

Delo/študij po zgoraj navedeni literaturi.

Duhovnik nekoliko povzame uvodno misel iz knjige. Na kratko navede, kje in kako se je on srečeval s preizkušanimi. Zakaj se je odločil, da bo vodil skupino DSB. K pogovoru in izmenjavi podobnih izkušenj povabi vse prisotne. K pričevanju so povabljeni vsi, nihče ni prisiljen. Povabi k premišljevanju, kaj od srečevanj te skupine pričakujemo, da to ne bo samo dogodek. Da se ne bomo pri obdelovanju problemov vračali na isto točko, ampak hodili postopoma naprej, predlaga delo po poglavjih omenjenega učbenika.

»Spremljati nekoga ne pomeni voditi ali usmerjati ga, pač pa mu pomagati najti pot, ga podpirati na tej poti ... mu včasih pokazati smer.« (prim. Catalan, J. Francois; Brusco, A., 2014, 11) Pastoralno spremljanje bolnika je religiozni proces, skozi katerega bolnik zaradi posredovanja pastoralnega delavca izkusi Boga, ki odrešuje, ozdravlja, pomirja in spodbuja k celovitemu zdravju. Dialog med pastoralnim delavcem in preizkušanim je v bistvu dialog; to je pogovor, kjer je tretji sogovornik Bog. Pastoralno spremljanje je poslanstvo, ki v pastoralni dejavnosti poleg pridiganja, bogoslužnih obredov in učenja zavzema posebno mesto. Poslanstvo spremljanja (podpore in opore) lahko opravljajo poleg posvečenih oseb tudi laiki, razen v primerih podeljevanja zakramenta sprave in bolniškega maziljenja. Pastoralno spremljanje ima teološki temelj, ki določa cilj spremljanja. Pri pastoralnem spremljanju se izkoriščajo spoznanja humanističnih ved (psihologije, sociologije, ...). Pastoralno spremljanje je mogoče izvajati neformalno

(priložnostna srečanja) in formalno (npr. stalna srečanja z določeno strukturo in vsebino).

Bolnišnice, domovi za ostarele, domače hiše, hospici so le nekateri od krajev, kjer se srečujemo s preizkušanimi. Svet trpljenja in zdravja je pomenljivo ogledalo sedanje družbe, v bistvu je eno od najpomembnejših razpotij. To je hkrati kompleksen svet. (Star človek *mora* umreti. Mlad pa *lahko*.) Protagonist srečanja je preizkušani. Toda pri pastoralnem spremljanju moramo biti pozorni na okolje (prostor in osebe, ki spremljanca obkrožajo). Gre za svet, ki se mu mora pastoralni delavec približati z vsem spoštovanjem. Pri tem nas mora voditi želja, da bi ta svet vzljubili, saj je to kraj, v katerem nas Bog kliče, da damo svoj prispevek h graditvi Božjega kraljestva. Vedno moramo biti zmožni sporočiti veselo novico in versko vsebino, da je Jezus naš Odrešenik. Biti moramo sposobni učinkovito voditi ta odnos k Bogu.

Raziskave (prav tam, 29–31) kažejo, da si zdravstveno osebje želi, da bi bili duhovniki in sploh duhovni spremljevalci prisotni telesno in s svojim duhom, tako z molitvijo z dejavnim poslušanjem, kot s podeljevanjem zakramentov, ko je bolnik vznemirjen, čuti tesnobo, ko je potrebno biti blizu ljudem, ki žalujejo za kom, pri spremembah življenjskega sloga, ob sprejemanju težkih odločitev, ko bolnik zavrača zdravljenje. V bolnišnicah so vedno krizna stanja. Ti, ki so odgovorili na vprašanja v zgoraj navedeni raziskavi, so prizadevne in usposobljene osebe, ki budno spremljajo tako bolnike kot vse ljudi, ki delujejo v bolnišnicah. Tudi bolnišnične duhovnike in ostale pastoralne sodelavce. Kriza svetega je morda sedaj prišla do točke, ko je potrebno razmisliti in v prej navedenih odgovorih zaznati novo iskanje duhovnosti in vernosti.

Pastoralni delavci lahko dajejo konkretne odgovore, če:

- bodo ravnali tako, da jih bodo spoznali in prepoznali kot duhovne spremljevalce darovanijske ljubezni. V nasprotnem primeru bodo opravljali le nalogo, ki jim je naložena in ne bodo mogli biti Božje priče in ne bodo mogli kaj dosti prispevati k telesnemu, duševnemu in duhovnemu zdravju bolnika;
- bodo humanizirali obravnavo bolnikov in skrb zanje. Kraje, kjer prevladuje tehnologija in ekonomski dejavnik, naredijo prijetnejše s človečnostjo, pozornostjo, pripravljenostjo na pogovor, ..., da so vedno na razpolago, da ne dajejo prevelikega poudarka bolečini kot vrednoti;

- so duhovni vodniki in ne dajejo duhovnih receptov, ampak so zmožni poslušati in intuitivno začutiti duhovne potrebe bolne osebe.
- bodo znali delati v skupini, da bi bolje presojali in smotrno posredovali. Pastoralne nasvete dajejo z namenom, da bi bolnišnično skupnost spodbudili k drugačnim odnosom in k izobraževanju.

(Tako kot velja za delovanje pastoralnih delavcev v bolnišničnih skupnostih, velja za njihovo delovanje in iskanje odgovorov v družini bolnega, v domovih za starejše, drugih socialnih in zdravstvenih ustanovah ter skupnostih.)

Zaključek: Voditelj udeležence povabi k morebitnim vprašanjem v povezavi z obravnavano tematiko. Priporočljivo je, da pred zaključkom povabi udeležence k refleksiji srečanja. Služila mu bo kot smernica, pomoč pri načrtovanju nadaljnjega dela. Na kratko povzame vsebino srečanja. Voditelj na različne načine povabi udeležence k pričevanju o svoji osebni izkušnji pastoralne skrbi ali spremljanja. Ob zaključku povabi k zavestnemu preverjanju odnosov do preizkušanih in k odpravi nerodnosti. Napove datum prihodnjega srečanja in priporoči, da udeleženci srečanj doma predhodno preštudirajo naslednje poglavje knjige *Duhovno spremljanje bolnikov*⁴. Povabi k zaključni molitvi.

- seznanitev z literaturo, ki govori o pastorali zdravja: Pera, Heinrich. 1998. *Razumeti umirajoče*, Župnijski urad Dravlje, Ljubljana;

- zaključna molitev, da bi bili odprti in pripravljeni na Božjo voljo, ki je glede skrbi za preizkušane jasno in z veliko pozornostjo izražena v evangeliju (ki je zapisan v 3.779 vrsticah od teh se 727 vrstic nanaša na ozdravitev od telesnih ali duševnih bolezni in na vstajenje od mrtvih).

Delujmo v smislu besed apostola Jakoba: »... in molite drug za drugega, da boste ozdravljeni ...« (Jak 5,13–20) Na duši in telesu. »Če en del trpi, trpijo z njim vsi deli ...« (1 Kor 12,26) Božja pozornost do preizkušanih (kakorkoli bolnih, ostarelih, vseh, ki se s preizkušanimi ukvarjajo strokovno ali prostovoljno, njihovih svojcev, pastoralnih spremljevalcev, ...) nas more utrditi v prizadevanjih za pozornost do vseh omenjenih,

⁴Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*. 2014. Celjska Mohorjeva družba, Celje–Ljubljana, str. 17.

da bomo bolj ponižno in pogumno pričevali o krščanskem upanju v svetu (okolju), v katerem živimo.

Vprašanja za voditeljevo refleksijo:

- Kakšna so bila moja pričakovanja pred srečanjem?
- Kaj mi je uspelo?
- Kje vidim pomanjkljivosti?
- Na kaj moram biti pozoren ob pripravi naslednjega srečanja za to skupino?
- Na kaj moram biti pozoren ob pripravi naslednjega srečanja z obravnavano vsebino?

4.1.2 Drugo srečanje

Cilji: 1. Spoznati empatično držo v vsakdanjem življenju; 2. V našem življenju iskati trenutke empatije do drugih in drugih do nas; 3. Preiskati, ozavestiti obnašanje, če in ko nismo ravnali empatično, ampak s predsodki.

Metoda dela: ogled filma *Intouchables* (Prijetelja)

Pripomočki: projektor, projekcijsko platno, USB-ključek

Ureditev prostora: prostor se uredi za ogled filma. Pripravijo se projektor, film na USB-ključku in projekcijsko platno. Pozorni moramo biti na postavitev stolov, glasnost predvajana, podnapise, ...

Predviden čas trajanja ogleda filma: 120–130 minut

POTEK SREČANJA:

Uvodna molitev: Voditelj tega srečanja prebere odlomek iz knjige: Pera, Heinrich. 1998. *Razumeti umirajoče*, Župnijski urad Dravljje, Ljubljana, str. 129.

Vstopno mesto: ogled filma *Untouchable*

Zaključek: voditelj povabi udeležence na naslednje srečanje. Navede datum, uro in kraj srečanja. Predlaga, da udeleženci sami v perspektivi filma do naslednjic predelajo XII. poglavje Bruscove knjige⁵.

Skupaj določijo, kdo bo vodil naslednje srečanje. Povabi k zaključni molitvi in prebere vrstice Svetega pisma, Kol 1,24–25: *»Zdaj se veselim, ko trpim za vas in po svoje dopolnjujem v svojem mesu, kar primanjkuje Kristusovim bridkostim, in to v prid njegovemu telesu, ki je Cerkev. Postal sem njen služabnik po načrtu, ki mi ga je Bog določil, da izpolnim Božjo besedo ...«*

Duhovni voditelj podeli blagoslov.

Vprašanja za voditeljevo refleksijo:

- Kakšna so bila moja pričakovanja pred srečanjem?
- Kaj mi je uspelo? Kje vidim pomanjkljivosti?
- Na kaj moram biti pozoren ob pripravi naslednjega srečanja za to skupino?
- Na kaj moram biti pozoren ob pripravi naslednjega srečanja z obravnavano vsebino?

4.1.3 Tretje srečanje

Cilji: 1. Spoznati, kaj je empatija. 2. Kdaj sem doživel empatično dejanje, držo? 3. Izraziti empatično spremljanje drugemu.

Metoda dela:

- Predstavitev teme : *V subjektivnem svetu bolnika – empatija*⁶
- Pogovor, vprašanja, pojasnitve;
- Osebno delo in delo v skupini, izmenjava izkušenj, pričevanj, vprašanj in razjasnitev.

Ureditev prostora: za branje dobro osvetljen prostor; za delo v skupini stoli okrog mize.

⁵Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*. 2014. Celjska Mohorjeva družba, Celje–Ljubljana, str. 137–157.

⁶Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*. 2014. Celjska Mohorjeva družba, Celje–Ljubljana. 137–157.

Predviden čas srečanja: 60–90 min

POTEK SREČANJA:

Uvodna molitev: Mr 2,3–11

Vstopno mesto: Vprašanje: Kaj nas/te je v filmu Untouchable najbolj prevzelo, šokiralo? Udeleženci na kratko povzamejo in odgovorijo na vprašanje. K odgovoru so povabljeni vsi. Nikogar ne silimo, da odgovori.

Delo/študij po literaturi: Brusco 2014⁷

Kaj je empatija? *Empatheia* (gr.) pomeni VŽIVETI SE, PROJICIRATI, ČUSTVENA RESONANCA, SKLADNOST. To je psihološka sposobnost zaznavanja čustev duševnega doživljanja. Ne gre za sodoživljanje.

Čustvena inteligenca je sposobnost, da se človek zaveda svojih dejanj, občutkov, misli, vendar s tem ne prizadene drugih ljudi. Govorimo o občutljivosti za (so)človeka: »*Ko se povzpneš na voz svojega tovariša, mu poj njegovo romanco ne svoje.*« (turški pregovor)

Empatijo in čustveno inteligenco lahko gradimo, razvijamo in pridobivamo. Tako rastemo, smo bolj človeški. Biti Človek. Sprejeti drugega, kot se spodobi, in še posebej poslušati ga so vrata v subjektivni svet drugega. Ob takem pristopu (s spoštovanjem in poslušanjem drugega) se razvije empatija.

Empatija je zmožnost čutiti, razumeti, kar preizkušani doživlja, in mu posredovati to razumevanje.

Teološki pomen empatije: O empatiji ne govorijo samo psihologi in sociologi. Empatija je predmet razmišljanja tudi s teološkega vidika. Empatično razumevanje ima svoj temelj v ravnanju Boga. Ravnanje Boga je arhetip medsebojnega odnosa. Kaj Bog stori za človeka? Empatija zrcali odnos Boga do človeka. Da bi Bog spoznal človeka, sam postane človek. Bog izprazni (kenoza) sam sebe in se poniža, popolnoma, do smrti. Smrti Boga na križu. S takim izpraznjenjem Božjega da prostor človeškemu in postane človek. (prim. Flp 2,6–11) Empatija je razvidna v primeru življenja Jezusa Kristusa in je prisotna v vsaki obliki odnosa pomoči. (glej: Brusco 2014, 143–144ⁱ)

⁷Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*. 2014. Celjska Mohorjeva družba, Celje–Ljubljana. 137–157.

Bog ni prišel, da bi nas odrešil naših muk (trpljenja, bolečin, stisk), temveč zato, da bi jih delil z nami, da bi vstopil vanje in postal popolnoma del njih. Ta udeležnost Boga v človeški minljivosti ima čustveno moč. Človek se je Bogu zasmilil do srca. (Jezus je jokal ob mrtvem Lazarju. (Jn 11,35))

Če je terapevtska praksa osnovana na empatiji in brezpogojnem sprejemanju, vključuje razodevanje z ljubeznijo prežetega ravnanja Boga v odnosu do človeka. V takem primeru se to razodevanje jasno izrazi v pastoralnem spremljevalcu, tako da se ga ta začne zavedati. Pastoralni sodelavec vidi v preizkušanjem človeku sobrata, vidi Kristusa. Še več, tudi preizkušani vidi v pastoralnem sodelavcu Jezusa Kristusa.

Čustva je potrebno ustrezno nadzirati: opredeliti, zavedati se jih, identificirati (jim dati ime), jih sprejeti in vključiti, izraziti na primeren način, koristno uporabiti, okrepiti pozitivna in postati občutljiv za čustva in občutke drugih. Zaradi stika z lastnimi čustvi in občutki postane posameznik zmožen sprejeti čustva in občutke drugih, ki lahko pozitivno vplivajo nanj. To vzpodbuja posameznikovo empatično ravnanje in vedenje.

- **Zaključek:** Voditelj povabi udeležence k morebitnim vprašanjem v povezavi z obravnavano tematiko. Izzove jih z naslednjim: Dobri prijatelji želijo imeti na vsak način čiste račune. Treba je zapreti razpoko v stavbi nauka, zamašiti usta ubožcu, ki preglasno toži. Njihov govor ni lažen. Lažen je način tega govora, zaradi česar je vse izkrivljeno. Njihov namen še zdaleč ni slab, vendar namesto da bi jokali s tistim, ki joče, mu želijo posušiti solze s svojim malim robčkom – in na Odrešenika se ne čaka več. Želijo se postaviti na stran Boga proti Jobu, ne da bi pri tem imeli Božjo ljubezen do Joba. Sv. Janez Zlatousti komentira: »Jasno je, da mora biti tisti, ki je prevzel besedo tolažbe, enako spreten kot tisti, ki zareže v njegove rane. Zato jih je Job upravičeno poimenoval »zdravniki nesreče«, njih, ki so iz hudobije dražili rano. ... Ne le da njihove besede ne nosijo tolažbe, temveč globoko jemljejo pogum in na dolgo razvijajo obtožbe.« Sv. Janez Zlatousti natančno pove, kdo so Jobovi prijatelji. S tolikšno vnemo hitijo branit Gospoda, da pozabijo, da je Gospod zaščitnik ubogega. Tako neučakani so v skrbi, da bi s svojimi dejstvi Joba tolažili,

da ne moledujejo skupaj z njim in mu tako ne dopustijo, da bi tolažbo našel v Bogu.⁸

Voditelj vpraša udeležence, ali je morebiti kdo pripravljen sodelovati kot spremljevalec preizkušanih v župniji.

Voditelj povabi udeležence na naslednje srečanje. Navede datum, uro in kraj srečanja. Predlaga, da sami določijo, kdo bo predstavil naslednjo temo in priporoči, da do naslednjic predelajo XII. poglavje Bruscove knjige⁹. Zmolijo zaključno molitev.

Zaključna molitev:

Prava bratska ljubezen

V čem je prijazna podpora, ki jo dolgujemo drug drugemu? V tem, da potrpežljivo prenašamo bližnjega v vsem, kar bi nam lahko naredil ali storil, pa ni dobro in bi vam ne ugajalo in bi vam bilo zoprno, pri tem pa, da se ne čudimo njegovim slabostim in nepopolnostim. Ne moremo preprečiti, da tega ne bi opazili in se ni treba prepričevati, da ni slabo, kar je slabo. Ko pa to vidimo in se s tem srečamo, stopimo pred Boga in se umaknemo vase. Tako bomo našli veliko napak in stvari, ki kličejo po popravi in izboljšanju. In to naj nas naredi globoko ponižne.

Srčna ljubezen, ki jo moramo imeti do (bratov in) sester, ni v čustvih; to je ljubezen iz srca, ne iz mesenega srca, ampak iz srca volje. Naj se vrtijo in sučejo čuti in vse, kar zadeva naravo; naj imamo radi ali ne, naj odklanjamo ali pa smo naklonjeni, to ni pomembno, smo, da ostanemo trdni in neomajni v darovanjski ljubezni, pripravljeni, da jo dokažemo ne glede na okoliščine, tako sredi gnusa in zavračanja kot sredi prijetnosti in čustvene naklonjenosti.

(sv. Ivana Šentalska)

Duhovni voditelj podeli blagoslov.

Vprašanja za voditeljevo refleksijo:

- Kakšna so bila moja pričakovanja pred srečanjem?

⁸Hadjadj, Fabrice. *Vera demonov ali preseženi ateizem*. Ljubljana: Družina, 2013, str. 167.

⁹Brusco, Angelo. *Duhovno spremljanje bolnikov*. 2014. Celjska Mohorjeva družba, Celje–Ljubljana; npr. 160–166.

- Kaj mi je uspelo? Kje vidim pomanjkljivosti?
- Na kaj moram biti pozoren ob pripravi naslednjega srečanja za to skupino?
- Na kaj moram biti pozoren ob pripravi naslednjega srečanja z obravnavano vsebino?

5. VERA IN LUČ. PRIMER PASTORALNEGA SPREMLJANJA STARŠEV IN NJIHOVIH OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI – LUČK

Vera in luč je mednarodno duhovno gibanje skupin oseb z motnjami v duševnem razvoju, njihovih staršev in prijateljev, zlasti mladih.

5.1 O GIBANJU VERA IN LUČ

5.1.1 Poslanstvo

»Bog je izbral to, kar je nespametno na svetu, da bi osramotil modre; izbral je to, kar je slabotno, da bi osramotil močne.« (1 Kor 1,27)

Gibanje Vera in luč temelji na prepričanju, da je vsaka oseba, tudi če je prizadeta, poklicana, da v globini zaživi Jezusov nauk, da prejme zakramente in postane vir milosti in edinosti za Cerkev in svet. Osebi z motnjami v duševnem razvoju pripadajo vse pravice: da je ljubljena, sprejeta, spoštovana v svojem bistvu in v svojih odločitvah. Pripada ji pravica do pomoči na duhovnem in človeškem področju. Pri svoji rasti potrebuje prijatelje, ki jo spremljajo in ji pomagajo odkrivati njene darove. Prijatelji spoznavajo ob prizadetih osebah vrednost življenja, se ob njih bogatijo in duhovno rastejo ter se učijo sprejemati vsakega človeka zato, ker je. Starši se v skupinah medsebojno podpirajo, si pomagajo ter spoznavajo posebne darove svojih otrok.

5.1.2 Nastanek

Leta 1963 se je Jean Vanier po izvrstni mornariški karieri in doseženem doktoratu iz filozofije odločil, da pusti službo in v življenju uresniči duh evangelija. V Troslyju (Francija) je kupil hišo in se v njej naselil skupaj s fanti z motnjo v duševnem razvoju.

Imenoval jo je "L'ARCHE" (BARKA) z mislijo, da bi ta »nova Noetova barka rešila prizadete osebe iz potopa modernega sveta«. V dvajsetih letih delovanja je dosegla ta skupnost že število 200 hiš, kjer živijo prizadeti skupaj z zdravimi prostovoljci, ki pridejo začasno ali za vedno prostovoljno pomagat najbolj zapuščenim.

Mislil je tudi na tiste prizadete, ki so skupaj s svojimi starši potisnjeni na rob družbe, nesprejeti in zapostavljeni. Želel jim je pokazati, da so tudi oni del Cerkev in prav tako potrebujejo prijatelje in sprejetost. Zato je leta 1971 skupaj z Marie-Helen Mathieu organiziral veliko romanje oseb z motnjami v duševnem razvoju v Lurd. Romanje je bilo tako uspešno, da so sklenili, da se bodo občasno srečevali v manjših skupinah. Tako so nastale skupine gibanja Vera in luč. Danes obstajajo skupine po vsem svetu med verniki različnih veroizpovedi.

5.1.3 Navdih: Jezusovo povabilo

Tri besede se pojavljajo v Jezusovih ustih; te besede izražajo njegovo življenje, ljubezen in poslanstvo. Prva beseda je zelo preprosta: PRIDI. To velikokrat slišimo na srečanjih – pridi. Povabi, vabi na srečanje, k medsebojni podelitvi. Pridi in hodi za menoj! Vabi nas k odnosu do njega.

Druga beseda je: OSTANI. Ostani z menoj. Ostani z brati in sestrami. Srečanje z Jezusom je vedno zelo mehko, prijetno. To, da nas nekdo povabi, naj ostanemo, nosi v sebi mir. Toda skupno življenje je velikokrat težko, boleče, zato je treba vztrajati in premagovati ovire na poti do drugega. Tako se naučimo sprejemati drugačnost in edinstvenost vsakega izmed nas.

Tretja beseda je: POJDI. Pojdi, oznanjaj veselo oznanilo ubogim! Odreši jetnike! Daj luč ljudem! Prinesi svobodo stiskanim! Dajajmo življenje, ki smo ga prejeli od Njega. Pokažimo tudi ostalim življenje, ki ga živimo skupaj z ostalimi v skupnosti, naj slišijo veselo oznanilo o miru, ljubezni, sprejetosti, prijateljstvu, odprtosti. Svet ne potrebuje oznanjevalcev sovraštva, vojn, nemira. Biti moramo veselo oznanilo, izvir življenja za druge. (prim. vil@rkc.si)

5.2 VERA IN LUČ V NAŠI DEKANIJI

Tudi v vipavski dekaniji imamo posebno skupino, ki povezuje družine otrok s posebnimi potrebami – VERA IN LUČ. Srečujejo se v času šolskega leta enkrat mesečno izmenjaje v Škofijski gimnaziji v Vipavi in v VDC v Ajdovščini. Enkrat letno obhajajo mašo v Domu starejših v Ajdovščini in enkrat letno oblikujejo srečanje v Varstveno-delovnem centru v Vipavi. Običajno so ta srečanja na 3. nedeljo v mesecu ob 14. uri in trajajo do približno 18. ure. Skupino spremlja kot duhovni voditelj g. Janez Kržišnik, župnik v Vrhpolju, medtem ko je vodenje skupine zaupano laikom, prijateljem Vere in luči. Na srečanja so povabljeni tako otroci s posebnimi potrebami kot njihovi starši. V posamezno srečanje je vključen skupen uvodni del (predstavitev teme srečanja), delo po skupinah, ki jih sestavljajo otroci s posebnimi potrebami – »LUČKE« s prijatelji in STARŠI, ter nato skupno obhajanje »lučkarske maše« in družabni del s pogostitvijo.

V načrtu je, da se v skupino povabijo vsi otroci s posebnimi potrebami in njihovi starši iz naše dekanije, da bi se skupina pomladila in dobila nov zagon. V samem pristopu dela se želi v delu po skupinah mlade »lučke« povezati v svojo skupino, tako da bi bili na srečanju dve skupini »lučk« (starejše in mlajše). Istočasno bi povabili tudi mlade, da se pridružijo kot prijatelji Vere in luči, da srečanja omenjene skupine še kvalitetnejša.

Skupina Vera in luč omogoča družinam z otroki s posebnimi potrebami, da se duhovno povezujejo, da doživljajo sv. mašo na njim primeren način, pa tudi, da se pripravijo na prejem zakramentov in jih globoko doživljajo.

Leta 2016 je svetovno gibanje Vera in Luč praznovalo trideset let delovanja v Sloveniji. Leta 1986 je v Sloveniji to gibanje zaživelo po posredovanju Marjane in Jožeta Mihelčiča. S svojimi izkušnjami iz Francije sta zasnovala delo z otroki s posebnimi potrebami in njihovimi družinami v Sloveniji. Takratnega prvega srečanja in nadaljnjih seminarjev so se udeležili dve medicinski sestri iz Vipave, Vika Andlovic in Danica Rehar, ter dve logopedinji iz Ajdovščine. Vse štiri so bile zaposlene v takratnem Zavodu Janka Premrla Vojka v Vipavi. Gibanje je zaživelo tudi v Vipavski dolini. Duhovni voditelj je bil najprej g. Franc Pivk, sledili pa so mu g. Branko Melink, g. Matej Kobal in g. Janez Kržišnik.

Na redna mesečna srečanja se pripravijo po programskem zvezku. Zvezek izide enkrat na leto in je enoten za celotno mednarodno gibanje. Vsak izid zvezka ima nov celoletni program dela za srečanja in je na razpolago v slovenskem prevodu.

Poleg rednih mesečnih srečanj gibanje Vera in Luč organizira poletne (počitniške) duhovne tedne v Soči, na Pohorju in v Portorožu. Jubilej leta 2016 so praznovali v Vrhpolju.

(Po zapisu ge. Danice Rehar; zapisnik 6. seje ŽPS Vipava, 12. 4. 2016)

5.3 PREDSTAVITEV VEROUČNE SKUPINE CIRIUS IZ VIPAVE

Mag. Lejla Irgl je profesorica teologije in kot katehistinja, takrat še študentka, je prevzela skrb za verouk v CIRIUS-u. Takole je o skupini in njenem delovanju zapisala:

»Skupina je nastala zaradi pomanjkanja tovrstne vzgoje za otroke s posebnimi potrebami. Spričo dejstva, da omenjeni otroci ne zmorejo (umsko in fizično) slediti rednim veroučnim uram v svojih župnijah, je na pobudo staršev, tedanjih škofa msgr. Metoda Piriha in vipavskega dekana msgr. Franca Pivka bila tem otrokom priskrbljena neke vrste kateheza, ki so ji zmoogli slediti. V spominu imam šol. leto 1997/98. Pokojni gospod Pivk me je naprosil, da bi enkrat na teden poučevala te otroke. Takrat sem bila šele na začetku študija teologije in mi je sprejem te »službe« pomenil neko dobrodošlo izkušnjo in velikanski izziv. Vsako leto sem rasla in pridobivala izkušnje skupaj s temi otroki. Na začetku sem od teh ur hodila s težkim srcem, doma jokala zaradi tega, ker se nisem mogla sprijazniti z njihovimi nezmožnostmi, kako se življenje lahko kruto poigra z nič krivim bitjecem, po drugi strani pa spremljala njihove nadčloveške napore za doseganje nekih stvari, ki so nam povsem samoumevne.

No, vendarle sem sčasoma spoznala, da hočejo biti ti otroci sprejeti, kot da z njimi ni nič narobe, kot da so eni izmed nas. In tako sem začela tudi gledati nanje. V skupini je že vsa leta od 20 do 25 otrok. Otroke, ki hodijo dnevno domov, pripeljejo k verouku starši in so pri uri tudi prisotni. Skupini se vsako leto pridružijo novi »člani«, nekaj pa

jih je že odšlo iz Ciriusa in tako tudi iz skupine. Žal pa so trije otroci iz skupine zaradi bolezenskih posledic mnogo prezgodaj zapustili ta svet.

V teh letih smo skupaj »zoreli« in se učili na izkušnjah predhodnih let, tako se je tudi pojavila želja s strani staršev po pripravi otrok na prejem zakramentov znotraj te skupine. G. Pivk je bil sicer mnenja, da so to že Božji otroci in za zveličanje ne potrebujejo zakramentov, vendar sem ga počasi nekako »omehčala« in je tudi sam uvidel, da to veliko pomeni njihovim staršem in skupnosti, v kateri živijo. Ko sem pridobila na svojo stran g. Pivka, je bilo vse lažje. S takratnim pom. škofom dr. Jurijem Bizjakom sem se dogovorila, da opravi obred svete birme. Tako sta dva gojenca v šol. letu 2007/08 prejela zakrament svete birme, dva učenca pa v svoji župniji zakramenta svetega obhajila in svete birme, vendar s pripravo v okviru omenjene skupine, v šol. letu 2009/10 je eden izmed učencev prejel zakrament prvega svetega obhajila, v šol. letu 2010/11 pa jih je sledilo še pet, v šol. letu 2013/14 smo imeli slovesnost prejema vseh zakramentov, ki jo je vodil g. škof msgr. Metod Pirih. Ena izmed devetih »slavljenec« je prejela vse zakramente, dva sta poleg birme prejela še prvo sveto obhajilo, ostali pa birmo.

Vsa leta verouka skupaj z učenci pripravimo zaključno sveto mašo, katere del je tudi morebitni prejem zgoraj omenjenih zakramentov. Otroci sodelujejo pri maši s prošnjami, zahvalami in petjem. Ker so to otroci s posebnimi potrebami, se na mašo pripravljamo kar precej časa. Pesmice se začnemo učiti že ob začetku šol. leta, po veliki noči pa pričnemo s pripravo prošenj in zahval.

Ure verouka potekajo redno vsak teden, s pričetkom v mesecu oktobru in zaključno mašo v začetku junija. Ker se verouk izvaja v vzgojno-izobraževalni ustanovi v državni lasti, moramo vsako leto znova zaprositi pristojno ministrstvo za dovoljenje za izvajanje verske dejavnosti v javni ustanovi. V začetku je bilo s tem nekaj zapletov, vendar je to sedaj že ustaljeno.

Iz izkušenj vem, da je najbolje, če »zunanje« in »domske« otroke različnih starosti združim, saj takole vsi skupaj bolje sledijo in sodelujejo pri verouku. Ker so to otroci s posebnimi potrebami in torej predpisanih vsebin ne dojemajo oz. jih ne morejo dojeti, vsako obravnavano snov maksimalno prilagodim. Tako uporabljam učbenike A. Snoja *Pojdimo k Jezusu in Hodimo z Jezusom 3* ter *Krščanski nauk 4*.

Na začetku ure najprej molimo, potem ponovimo snov prejšnje ure, sledi nova snov, ob 19.00 je obvezno Angelovo češčenje in potem pojemo oz. se učimo novih pesmic. Verouk zaključimo z molitvijo in obveznim »Pojdimo v miru«.

Otroci z velikim veseljem sodelujejo, vsak po svojih zmožnostih, in se veselijo vsakega »napredka« s svoje strani. Najbolj pa so veseli tematske pobarvanke ob zaključku ure.

Verouk v CIRIUS-u poteka kontinuirano tudi zaradi skrbi in pomoči soc. delavke CIRIUS-a, ravnateljice te ustanove, staršev in g. župnika, ki je vedno pripravljen pomagati.«

(Po zapisu katehistinje mag. Lejle Irgl, univ. dipl. spl. jez. in prof. teol.; zapisnik 6. seje ŽPS, Vipava, 12. 4. 2016)

6. OBISKI DUHOVNIKA PRI BOLNIKI IN OSTARELIH NA DOMU

Po župnijah v Sloveniji poteka utečen in reden obisk duhovnikov pri bolnikih, ostarelih, preizkušanih, ki to želijo, na prve petke v mesecu. Teh rednih obiskov je v naši župniji vsak mesec 12. Pred velikonočnimi in božičnimi prazniki župnik s posebnim vabilom za sprejem duhovnika na domu in voščilom prek sodelavk Karitasa nagovori vse župljane, starejše od osemdeset let, vse invalide in bolne v naši župniji. Po dogovoru obiše kadarkoli tudi tiste, ki se za tak obisk odločijo, ga potrebujejo in duhovniku kakorkoli to željo sporočijo. To je pastoralna skrb, ki je prisotna po (vseh) slovenskih župnijah. Duhovnik želi s svojim obiskom razveseliti vse, ki želijo, da jih obiše, jih posluša, se z njimi pogovori. Obisk duhovnika na domu za prve petke je namenjen tudi spovedi in prejemu Jezusa v svetem obhajilu. Jezusova prisotnost jih kreпча, tolaži in olepša praznične dneve.

POVZETEK

Kot povzetek podajam predlog, ki smo ga sestavile sodelavke na sestanku Odbora za starejše, in sicer v sredo, 31. 5. 2017, pri Škofiji Koper.

Prostovoljke so ponovno izrazile potrebo po strokovni podpori in možnosti strokovnega izpopolnjevanja za duhovno spremljanje bolnikov, starejših, invalidov, njihovih svojcev in zaposlenih v zdravstvenih in socialnih ustanovah.

Menimo, da je res potrebno, da se vsled dobrih praks iz nekaterih župnij, kjer so se na prostovoljni osnovi in zavzetosti uspele izoblikovati skupine, kjer se mesečno srečujejo in izgrajujejo ob podpori duhovnikov, vzpostavi **trajna služba*** za duhovno spremljanje preizkušanih, ki ne bo slonela samo na prostovoljni osnovi.

Prostovoljke, ki so izrazile potrebo po lastnem izgrajevanju za bolj krščansko spremljanje preizkušanih, so sodelavke, ki redno ali občasno obiskujejo preizkušane v domovih za starejše ali na njihovih domovih, se srečujejo z njihovimi svojci ali zaposlenimi v zdravstvenih in socialnih ustanovah, asistirajo pri mašah v bolnišnicah, domovih za starejše, hospicijah, župnijah, zavodih za invalide, ...

Pri omenjenem delu skušamo razpoznati, posredovati in sprejeti Božji načrt odrešenja človeka. Kot kristjani moremo in moramo oznanjati sporočilo življenja tistim, ki trpijo, in tistim, ki se odločajo, da bodo pomagali bolnikom in jih spremljali. V naravi Cerkve je poslušnost Jezusovim zapovedim (prim. Mr 10,45; Jn 13,34): *»Zgled sem vam namreč dal.»* (Jn 13,15)

Pastoralno spremljanje je eno od sredstev cerkvene skupnosti, s katerim se slednja odziva na človeške in duhovne potrebe bolnikov.

Trajne in celovite oblike podpore v Sloveniji trenutno ne nudi nobena socialna ali zdravstvena ustanova. Niti Rdeči križ niti Karitas niti Cerkev. Ne gre za posredovanje duhovnih receptov, temveč za sposobnost poslušanja in intuicije – prisluhniti duhovnim potrebam bolne osebe. V bistvu je pastoralno spremljanje odnos med pastoralnim delavcem, bolnikom in njegovimi svojci. Smisel tega odnosa je pomagati, jim vtisniti – izrabiti vse človeške, duhovne in nadnaravne vire, ki so položeni v človeka, da bi se ustvarjalno soočili s situacijo, v kateri se nahaja. Da bi stisko spremenili v priložnost za

lasten razvoj in rast. Namreč, težke preizkušnje morejo preizkušanemu in tistim, ki ga spremljajo, odvzeti veselje do življenja, dela. Tako preizkušani zelo želijo najti smisel stiske. Pomoč, ki jo želimo kot pastoralni delavci učinkovito ponuditi tako preizkušanemu, nas presega. Dejavnost, ki jo izvajamo, je poslanstvo, služba, diakonija. Z njenim izvajanjem prenašamo na bolnika (ali svojca) Gospodovo nežnost in sočutje ter hkrati s tem pozornost celotne krščanske skupnosti, iz katere izhajamo.

Glede na izkušnje in zadrego, ki jo doživljamo tudi s strani duhovnikov, ko se srečujemo s trajno bolnimi, ostarelimi, invalidi, njihovimi svojci, predlagamo:

1. Možnost izobraževanja – kateheze odraslih (laikov – spremljevalcev za prostovoljce, zaposlene v zdravstvenih in socialnih ustanovah, svojce) s področja pastorale zdravja – duhovno spremljanje bolnikov kot novo smer na Katehetsko-pastoralni šoli. Podobno kot sta izvajani Biblična in Katehetska smer.

2. V predmetnik teološke fakultete v Sloveniji naj se ponovno vključi predmet »pastorala zdravja«. Pastoralna zdravja je mlada teološka disciplina, ki se je vključila v celotno praktično teologijo in nadgradila in na novo opredelila nekdanjo pastoralno medicino.

Predlagamo, da bi v sklopu semenišča v Ljubljani bil za bogoslovce izdelan pastoralni program za »pastorala zdravja« (študij in praksa). Da bi bogoslovci dobili potrebna znanja in možnost spremljanja preizkušanih (bolnih, invalidnih, ostarelih bratov in sester) v zdravstvenih oz. socialnih ustanovah ali na domu, pod vodstvom za to usposobljenih duhovnikov (zaradi dejstva, da po nam dostopnih podatkih pri nas nimamo formalno izobraženih duhovnikov s te smeri, bi morebiti povabili predavatelje iz tujine: Hrvaške, Italije, ...).

*3. Ustanovi naj se profesionalna služba za duhovno spremljanje bolnikov, podobno kot je vzpostavljen kurat za vojsko in policijo, na katero bi se lahko obrnili po podporo ali izgrajevanje ali nasvet, tako preizkušani, njihovi svojci kot tudi prostovoljci in zaposleni v zdravstvenih in socialnih ustanovah. (Bolniški kurati so delovali v slovenskih bolnišnicah do leta 1948. – op. avt.)

SKLEP

Kdo in kaj je človek? Kdo in kaj je kristjan? Človeka v dobrem in slabem določa njegova družina, druge skupine in skupnost, ki je sestavljena iz skupin. Danes je človek usmerjen vase, skuša vse narediti sam. Imeti vse pod nadzorom. V resnici smo zelo soodvisni (1 Kor 12,26). Kako se vzgajamo kot ljudje in kako, če sploh, izstopamo kot kristjani? Kakšno je naše vzgojno okolje, kakšen zgled dajemo v skupnosti? Kakšno navdušenje? Pomoč starostno obnemoglim, kronično bolnim in invalidnim ljudem je skozi vso zgodovino kazalec kakovosti družbe in glavna šola za učenje sočutja, humanosti, solidarnosti. (glej: Ramovš, Jože. 2017. Na stisko staranja odgovarjamo z lepšim sožitjem; Ognjišče, leto LIV, št. 620, januar 2018, st. 10.)

Prav sočutje, humanost in solidarnost so navzven vidne drže, ki najmočneje izpričujejo, določajo vero kristjana in krščanske skupnosti od najzgodnejših časov krščanstva (Tertulian je zapisal: »Bolni, umirajoči, pohabljeni, vdove, sirote so dojenčki naše vere.«).

V prihodnje se bo ob staranju prebivalstva več kakor podvojil delež ljudi, ki bodo potrebovali dolgotrajno oskrbo pri opravljanju osnovnih vsakodnevnih opravil. Zato evropske države po letu 1990 uvajajo sodobne sisteme in sprejemajo zakone za dolgotrajno oskrbo. V njih zagotavljajo za to potreben delež narodnega dohodka, usmerjajo se v nagel razvoj boljših programov za oskrbovanje, določijo pogoje za to delo in kontrolo kakovosti – s tem preprečujejo zlorabe starih ljudi. Ko o vsem tem ozaveščajo vse prebivalstvo, pa v ljudeh sprožajo razvoj rezervnih sil za humano oskrbo onemoglih.¹⁰ V Sloveniji ni bilo politične volje, da bi sprejeli sodobni sistem dolgotrajne oskrbe. Za vzpostavitev sodobnega, kakovostnega sistema dolgotrajne oskrbe je potrebno povezati socialno, zdravstveno in duhovno oskrbo. Oskrba onemoglih, staranje zaposlenih v podjetjih in vzgoja vseh za lepše sožitje so trije vrhovi, ki jih moramo osvojiti zdaj, da bo staranje prebivalstva prineslo slovenski in evropski

¹⁰Dr. Jože Ramovš: Na stisko staranja odgovarjamo z lepšim sožitjem; Ognjišče, leto LIV, št. 620, januar 2018, str. 10.

kulturi nov razvojni zagon.¹¹ Kriza svetega je priložnost, da kristjani, v tem primeru pastoralni sodelavci, odgovorimo, kot sem navedla v tej zaključni nalogi na str. 10.

S to zaključno nalogo želim vzpodbuditi vodstvo Cerkve in krščansko skupnost na Slovenskem, da bi združila moči v zgodovinski nujnosti vseživljenjskega učenja in učenja »s starejših na mlajše« in obratno. To je metoda za skupinsko še bolj občestveno učenje. Učenje, kjer v skupini sproti obdelujemo vsakdanje dobre in slabe izkušnje. Razlike nas bogatijo in vsi smo učenci in vsi učitelji. Intelektualno učenje pri tem je neučinkovito. Spontano in direktno pa se iz izkušenj učimo prepočasi.

Solidarnosti, sodoživljanja z drugimi, sočutja, empatije, krščanskega sožitja se učimo samo v praksi. Ob vzgoji otrok, ob skrbi za bolne in onemogle, kakorkoli zasvojene, omejene, njihove svojce, zaposlene v zdravstvenih in socialnih ustanovah, prostovoljce, ob sodelovanju pri delu. To je nova evangelizacija. Papež Frančišek to imenuje živa cerkev. Karitativni vidik verovanja po naših župnijah že dela za lajšanje stisk starih in osamljenih, zasvojenih, ..., pomoči potrebnih. Potrebno bo stopiti naprej, bolj poenoteno in intenzivno vzgajati, katehizirati odrasle za lepše sožitje v občestvu tudi s pastoralnim oz. duhovnim spremljanjem vseh. Področje oskrbe (dolgotrajne ali krajše) je zrcalo ali vprašanje človečnosti, približevanja ali obračanja stran, sprejemanja človeka, potrebnega pomoči kot sprejemanja pomoči in obojestranskega zaupanja. Za vse naštetu je potrebno razviti nekatere že zgoraj navedene veščine. Dobra volja in molitev nista dovolj. Učenje osnov dobrega sodelovanja, komunikacija v družini, župniji, na delovnem mestu, družbi je pogoj za nadaljnji razvoj krščanskega občestva in družbe nasploh. Oskrbovanje veliko več onemoglih, sodelovanje med številnimi starejšimi in mlajšimi na delovnem mestu in intenzivna vzgoja za lepše sožitje in sobivanje sta priložnosti za oblikovanje bolj človeške oz. bolj krščanske družbe po Kristusovem zgledu.

¹¹Dr. Jože Ramovš: Na stisko staranje odgovarjamo z lepšim sožitjem; Ognjišče, leto LIV, št. 620, januar 2018, str. 10–12.

VIRI:

- Sveto pismo Stare in Nove zaveze. 1996. Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov, Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana.
- Sveto pismo. Nova zaveza in Psalmi. 2010. Jeruzalemska izdaja, Družina in Teološka fakulteta, Ljubljana.

LITERATURA:

- Brusco, Angelo. 2014. Duhovno spremljanje Bolnikov, Celjska Mohorjeva družba, Celje.
- Hadjadj, Fabrice. 2015. Kako uspeti v smrti, Družina, Ljubljana.
- Julliard, Anne-Dauphine. 2012. Dva koraka po mokri mivki. Družina, Ljubljana.
- Kolodiejchuk, Brian. 2010. MC. Mati Terezija, Pridi, bodi moja luč, zasebni spisi »svetnice iz Kalkute«, Družina, Novi svet, Ljubljana.
- Kolodiejchuk, Brian. 2013. MC. Mati Terezija, Kjer je ljubezen, tam je Bog, Družina, Novi svet, Ljubljana.
- Klevišar, Metka. 1994. Spremljanje umirajočih, Družina, Ljubljana.
- Pera, Heinrich. 1998. Razumeti umirajoče, Župnijski urad Dravljje, Ljubljana.
- Ramovš, Jože. 1995. Slovenska sociala med včeraj in jutri, 2., predelana in dopolnjena izd. Ljubljana : Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
- Ramovš, Jože. 2017. Na stisko staranja odgovarjamo z lepšim sožitjem; Ognjišče, leto LIV, št. 620, januar 2018, str. 8–13.
- www.zdus-zveza.si – domovi za starejše; koristne informacije (pridobljeno: 19. 10. 2017)
- Stegu, Tadej. 2011. Kateheza odraslih, Nova spoznanja za stalni izziv: Priročnik za srečanje z odraslimi. CMD, Ljubljana.
- Štupnikar, Jože. 1999. Bolniški duhovnik – sodelavec pri zdravljenju, Družina, Ljubljana.
- Štupnikar, Jože (1. del) in Tomažič, Peter (2. del). 2006. SKUPAJ stopimo na sončno stran življenja : Karitas – vstopno mesto za obrobne in oddaljene, Družina, Ljubljana – (Zbirka Pastoralna zdravja; 9).
- Zapisnik 6. seje ŽPS Vipava, 12. 4. 2016.
- www.nadskofija-ljubljana.si/pastorala-lj/kategorialna-pastorala/bolniska-pastorala/nadskofija-ljubljana.si/pastorala/pastoralna...pastorala/kategorialna-pastorala-pri-nas/

- sps.rkc.si/odbori/medskofijski-odbor-za-pastoralo-zdravja/ (pridobljeno: 9. 1. 2018)
 - <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=86507> (pridobljeno: 15. 1. 2015)
 - <http://verainluc.rkc.si/predstavitev/> (pridobljeno: 15. 1. 2018)
 - <http://pelikan.karitas.si/skupnost-sre269anje.html> (pridobljeno: 15. 1. 2018)
 - http://www.zavodsamarijan.si/vrtnica/predstavitev_programa/ (pridobljeno: 15. 1. 2018)
-